

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»

Факультет філології, психології й педагогіки

Кафедра германської філології та перекладу

Рекомендовано до захисту
Протокол засідання кафедри № 7
Від «22» грудня 2025р.
В.о.завідувача кафедри Палій К.В.
(прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ
АНГЛІЙСЬКИХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ
ТЕРМІНІВ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ
(НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ НАФТОГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ)

Виконавець:

Студент 6 курсу, групи 601-ГФ
Кравченко Олексій Анатолійович
(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник роботи:

Кушнірова Т.В., д.ф.н., професор кафедри
германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка»

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Рецензент:

Глушок Л.М.,
Кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри іноземних мов Хмельницької
гуманітарно-педагогічної академії

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Підпис керівника _____

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У СФЕРІ НАФТОГАЗУ	10
1.1 Термінологія. Історичний екскурс.....	11
1.2 Визначення поняття термін, його види.....	13
1.3 Механізми утворення та класифікації термінів.....	16
1.4 Семантичні характеристики терміна.....	19
1.5 Багатокомпонентні терміни та терміни-словосполучення.....	23
1.6 Поява і розвиток перекладу нафтогазової термінології.....	26
1.7 Загальні особливості перекладу термінологічних одиниць.....	28
1.8 Особливості й труднощі перекладу багатокомпонентних термінів нафтогазової галузі.....	31
Висновки до розділу 1	34
РОЗДІЛ 2. СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ	36
2.1 Поширеність та особливості використання багатокомпонентних термінів у текстах нафтогазової галузі.....	37
2.2 Загальна характеристика способів перекладу англійськомовних багатокомпонентних термінів.....	39
2.3 Калькування як спосіб перекладу багатокомпонентних термінів.....	42
2.4 Вилучення й додавання як способи перекладу багатокомпонентних термінів.....	46
2.5 Німецькомовні багатокомпонентні терміни: особливості, способи перекладу, використані трансформації.....	51
Висновки до розділу 2	55
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	58

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61
ДОДАТКИ	66
Додаток А.....	66
Додаток Б.....	70

РЕФЕРАТ

МР: 72 с., 50 джерел.

Об'єкт дослідження – англійські науково-технічні багатокомпонентні терміни, які широко застосовуються у сфері нафтогазу.

Мета роботи – комплексний аналіз способів перекладу багатокомпонентних термінологічних одиниць з англійської мови на українську.

Методи дослідження – метод синтезу; метод лінгвістичного (граматичного, лексичного, стилістичного) аналізу; метод перекладацького аналізу; метод класифікації; описовий метод; компаративний метод.

Перший розділ роботи містить основні теоретичні засади досліджуваної теми, дає теоретичну характеристику поняттю «термін» та визначає його види, описує основні особливості й труднощі при перекладі англійськомовних науково-технічних термінів, зокрема багатокомпонентних, у сфері нафтогазу.

Другий розділ подає результати практичного дослідження обраного матеріалу, детально описує перекладацькі трансформації й підходи, що використовувалися під час перекладу досліджуваної статті, виділяє найбільш поширені з них.

Результатом проведеного дослідження є визначення лексико-семантичних та структурних особливостей англійських науково-технічних багатокомпонентних термінів у сфері нафтогазу, а також особливостей їх перекладу на українську мову. Роботу можна використовувати при проведенні подальших досліджень, а також при викладанні теорії перекладу з метою поглибленого вивчення його специфіки.

ТЕРМІН, ТЕРМІНОЛОГІЯ, ТЕРМІНОСИСТЕМА, НАФТОГАЗ, ПЕРЕКЛАД, АДЕКВАТНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ, ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ, ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЯ, КАЛЬКУВАННЯ, КОНКРЕТИЗАЦІЯ, ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ.

ВСТУП

Багатокомпонентні терміни в англійській мові відіграють важливу роль у точному вираженні складних понять. У науково-технічному контексті часто виникає потреба передати комплексне явище одним чітким словосполученням. Саме багатокомпонентні терміни дозволяють стисло й чітко позначити складні концепції без втрати змісту.

Переклад багатокомпонентних термінів з англійської мови на українську є складним завданням. Основний виклик полягає в фундаментальних відмінностях між двома мовами. Англійська значно легше утворює довгі іменникові ланцюжки. Водночас українська прагне до синтаксичної чіткості та більш виразних граматичних зв'язків. Через це дослівний переклад часто є неприпустимим і призводить до незграбних або нелогічних конструкцій.

Головним завданням цієї кваліфікаційної роботи є дослідження і систематизація різних способів перекладу англійськомовних багатокомпонентних термінологічних одиниць на українську мову на базі науково-технічної статті у сфері нафтогазу. У сучасному світі темп наукового та технологічного розвитку є надзвичайно швидким, що призводить до зростання обсягу відповідної інформації та літератури. Переклад науково-технічних текстів відіграє основну роль у передачі результатів досліджень між носіями різних мов. Цей напрям вимагає особливих навичок, оскільки в ньому поєднується специфіка мови, термінології та структури текстів. Термінологія, в свою чергу, заслуговує особливої уваги при перекладі, адже адекватна передача термінологічних одиниць забезпечує правильне розуміння тексту. Одним з питань є багатокомпонентні терміни, які являють собою особливий вид термінологічної одиниці, що складається з двох і більше слів.

Актуальність роботи зумовлена стрімким розвитком нафтогазової промисловості в умовах сьогодення, що приводить до появи великої кількості науково-технічних статей з теми та необхідності їх перекладу. В

науково-технічному тексті термінологія відіграє важливу роль для адекватної передачі змісту оригіналу. Переклад термінів може бути складним завданням для перекладача, через те що у різних країнах наука перебуває у постійному розвитку. Значне місце в терміносистемах різних мов посідають багатокomпонентні терміни, а процес їх перекладу вимагає вирішення низки проблем, пов'язаних з особливостями різних мов.

Об'єктом дослідження стають англійські науково-технічні багатокomпонентні терміни, які широко застосовуються у сфері нафтогазу.

Предметом дослідження є специфіка перекладу багатокomпонентних термінів з англійської мови на українську.

Мета даної роботи полягає у комплексному аналізі способів перекладу багатокomпонентних термінологічних одиниць з англійської на українську мову.

Для досягнення поставленої **мети** передбачено вирішення таких **завдань**:

1. Вивчити специфіку нафтогазової галузі як об'єкту перекладу, зосереджуючи увагу на основних термінах.
2. Визначити основне значення поняття «термін», визначити особливості й види багатокomпонентного терміну.
3. Проаналізувати існуючі підходи та методи перекладу багатокomпонентних термінів у науково-технічній сфері.
4. Розглянути практичні приклади перекладу багатокomпонентних термінів у нафтогазовій галузі.

Основним **матеріалом дослідження** стали терміни, дібрані зі статті «*When Fossil Fuels Run Out, What Then?*», написаної англійською мовою Джоєттою Куо й опублікованої на сайті організації МАНВ Стенфордського університету [40]. Додатковим джерелом матеріалів дослідження стали терміни з низки інших праць у нафтогазовій галузі, як-от статті «*Schlumberger Oilfield Review*» і її перекладу, здійсненого А. К. Сидоровою та В. В. Стрілець для їх роботи «*Граматичні трансформації під час перекладу*

англійських текстів нафтогазової галузі українською мовою» [26]. Значну частину (близько 66%) проаналізованої термінологічної лексики склали саме багатокомпонентні терміни, що підтверджує їх домінування у сучасній нафтогазовій термінології. Загалом було проаналізовано 70 таких одиниць.

Теоретичним матеріалом, що використовувався в процесі аналізу особливостей науково-технічної термінологічної лексики (зокрема багатокомпонентних термінів), стали роботи таких науковців як В. В. Андрієнко, В. В. Балахтар, К. С. Балахтар, О. Л. Балацька, С.І.Мангура, А. П. Болотнікова, С. А. Вискушенко, Ю. І. Грибіник, Т. В. Журавель, В. І. Карабан, Г. О. Хацер, M. Teresa Cabré, H. Helander, H. Felber, E. Wüster, J. Pearson та ін.

До **методів** проведеного дослідження належать: метод синтезу; метод лінгвістичного (граматичного, лексичного, стилістичного) аналізу; метод перекладацького аналізу; метод класифікації; описовий метод; компаративний метод.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у визначенні лексико-семантичних та структурних особливостей англійських науково-технічних багатокомпонентних термінів у сфері нафтогазу, а також особливостей їх перекладу на українську мову.

Теоретичне значення роботи полягає у поглибленні теоретичного визначення та засад перекладу термінології й суміжних понять, зокрема багатокомпонентних термінів, та у відкритті нових напрямів для подальших досліджень.

Практичне значення роботи полягає у тому, що її можна використовувати при проведенні подальших досліджень, а також при викладанні теорії перекладу з метою поглибленого вивчення специфіки передачі багатокомпонентних термінів. Проведене дослідження поглиблює знання у сфері науково-технічного перекладу та є корисним для укладання термінологічних словників.

Апробація результатів дослідження. Наукове дослідження було апробоване: під час 77-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів національного університету «Полтавська політехніка Імені Юрія Кондратюка» (16 травня – 22 травня 2025, Полтава) (тема доповіді: Кравченко О. А. Особливості перекладу багатокomпонентних термінів з англійської мови на українську в текстах нафтогазової галузі); під час VI Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми іноземної філології та перекладознавства» (11 листопада – 12 листопада 2025, Полтава) (тема доповіді: Kushnirova T. V., Kravchenko O. PECULIARITIES OF THE FORMATION OF ENGLISH SCIENTIFIC AND TECHNICAL MULTI-COMPONENT TERMS AND THEIR TRANSLATION INTO UKRAINIAN). За темами доповідей було оприлюднено статті у відповідних збірках матеріалів конференцій.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається з реферату, вступу, двох розділів (перший – теоретичний, другий – практичний), що містять підрозділи, висновків до проведеного дослідження, списку використаних джерел і двох додатків.

Вступ загально описує роботу, визначає актуальність дослідження, його мету та завдання, а також наукові методи, використані для їх досягнення; зазначено джерело фактичного матеріалу, визначені теоретична й практична цінність роботи.

Перший розділ містить основні теоретичні засади досліджуваної теми, дає теоретичну характеристику поняттю термін та визначає його види, описує основні особливості й труднощі при перекладі англійськомовних науково-технічних термінів, зокрема багатокomпонентних, у сфері нафтогазу.

Другий розділ подає результати практичного дослідження обраного матеріалу, детально описує перекладацькі трансформації й підходи, що використовувалися під час перекладу зазначеної статті, виділяє найбільш поширені з них.

Висновки є загальним підсумком для проведеного дослідження, що коротко описує його результат і зазначає цілі, яких було досягнуто.

Загальний обсяг роботи складає 72 сторінки, список використаної літератури налічує 50 джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У СФЕРІ НАФТОГАЗУ

Сьогодні нафтогазова промисловість стрімко розвивається й характеризується високим рівнем застосування новітніх технологій, інтенсивним зростанням міжнародного співробітництва та широким використанням стандартизованої технічної документації. Це зумовлює зростання ролі термінології як ключового компонента професійної комунікації, тому переклад термінологічних одиниць є особливо важливим завданням. Англійськомовна нафтогазова терміносистема включає як усталені науково-технічні терміни, так і вузькоспеціальні найменування. Її правильне розуміння та адекватний переклад є необхідними для забезпечення ефективної роботи й взаємодії фахівців.

Переклад термінів є складним завданням. Це зумовлено рядом чинників, серед яких: різний ступінь термінологічної усталеності мов, вплив професійного жаргону, активне формування нових термінів під впливом науково-технічного прогресу. Невідповідності між англійськомовною та українськомовною терміносистемами відображають різні традиції класифікації та різний рівень стандартизації. У зв'язку з цим перекладач повинен орієнтуватися не лише в мовах, з якими працює, а й у технічному контексті, міжнародних стандартах, системах опису обладнання тощо.

Теоретичне опрацювання принципів перекладу англійськомовних термінів нафтогазової сфери передбачає аналіз загальних положень термінознавства. Особливу увагу необхідно приділити визначенню поняття «термін», його походженню, структурним та семантичним характеристикам, механізмам утворення та класифікації, а також основним способам перекладу термінологічних одиниць. Це створює підґрунтя для подальшого дослідження англійськомовної нафтогазової терміносистеми та визначення оптимальних стратегій відтворення фахової лексики українською мовою.

1.1 Термінологія: історичний екскурс

Термінологія виникла внаслідок потреби людини позначати різноманітні явища й систематизувати об'єкти навколишнього світу. Згодом у часи стрімкого технологічного розвитку виникла необхідність забезпечення однозначності професійного спілкування.

Хоча систематизація термінології та її науковий статус є відносно новими явищами, діяльність у цій галузі почалася набагато раніше [45, с. 1]. Формування термінології почалося, коли людство перейшло від практичної діяльності до систематизованого пізнання. Уже в часи античності відбуваються перші спроби описати спеціальні поняття за допомогою окремих лексичних одиниць. Давньогрецькі філософи – зокрема Арістотель – розробляли понятійний апарат логіки, метафізики, риторики, медицини. Вони формували перші терміни для позначення абстрактних понять, визначали їх через чіткі дефініції [35].

Давньоримські автори також зробили значний внесок у розвиток термінології, розширивши технічну та правову лексику латини. Це підтверджує робота «A Sort History of Roman Law», автором якої є Якоб Йоганн Гстах [42]. Саме латина стала першою міжнародною мовою науки, а латинські терміни – основою для подальших європейських терміносистем.

У Середньовіччі процес розвитку термінології сповільнився через домінування релігії й придушення науки в Європі. Важливу роль на цьому історичному етапі відігравав Близький Схід, де розвиток медицини, астрономії та інших наук продовжувався. У VIII та IX століттях вчені арабського світу перекладали і зберігали наукові надбання Античності. До них належали передусім грецькі, перські, індійські, сирійські тексти [44, с. 422]. В XII – XIII століттях ці знання, вдосконалені арабами, через латинські переклади потрапили до Західної Європи [37]. Так термінологія збагатилася новими поняттями, часто запозиченими з арабської мови.

Розквіт термінологічної діяльності припадає на епоху Відродження та Нового Часу. В XIV столітті відбулося ослаблення панівної ролі релігії в європейському суспільстві. На зміну теоцентризму прийшов гуманізм, в якому головне місце посідає людина та її земне життя [43]. Наукові надбання Античності отримали нове значення в часи Відродження, вчені почали повертатися до давньогрецьких та давньоримських уявлень про науку, культуру й мистецтво. Почався активний розвиток природничих наук, географії, медицини тощо, який вимагав удосконалення термінологічної бази. Латинська мова була основним рушієм поширення нових знань і наукових відкриттів, починаючи з раннього Відродження і до кінця XVIII століття [41, с. 11]. Утворення нових термінів супроводжувалося появою латинізованих неологізмів, запозиченням спеціальної лексики з класичних мов, словоскладанням. Формувалася основа міжнародного наукового спілкування, в якому латинізовані терміни забезпечували зрозумілість комунікації між дослідниками різних країн.

У XVIII столітті дослідження Лавуазьє і Бертолле в галузі хімії, або праці Карла Ліннея в галузі ботаніки й зоології проілюстрували інтерес фахівців до найменування наукових понять. У зв'язку з посиленням інтернаціоналізації науки у XIX столітті стало очевидним, що вчені потребують набору правил для формулювання термінів у своїх дисциплінах. Ботаніки (у 1867 році), зоологи (у 1889 році) та хіміки (у 1892 році) висловили цю потребу на відповідних міжнародних зустрічах [45, с. 1].

У XIX – XX століттях з'являються нові галузі знань, серед яких – електротехніка, хімічна промисловість, нафтогазова інженерія, геологія, комп'ютерні науки тощо. Внаслідок науково-технічного прогресу з'явилися сотні нових понять, а разом з ними – нові терміни. Саме в XX столітті з'являється термінологія як окрема наукова дисципліна, формується теорія термінознавства, яка розглядає принципи й вимоги до утворення термінів, їх стандартизацію, побудову терміносистем. Велику роль у становленні термінознавства відіграв австрійський учений Ойген Вюстер, якого вважають

«батьком технологічної стандартизації» [36]. Він є творцем принципу «від поняття до терміна», за яким перш ніж пропонувати словесне позначення для об'єкта чи явища, необхідно чітко визначити його зміст і місце в системі знань. Це підтверджує його праця «Einführung in die Allgemeine Terminologielehre und Terminologische Lexikographie» [50].

Сьогодні термінологія різних мов стрімко розширюється в умовах швидкого науково-технічного прогресу. У ХХІ столітті кількість наукових явищ і понять, що потребують позначення, зростає, тому відбувається постійне оновлення та стандартизація термінів у різних галузях. Міжнародна співпраця є одним з основних чинників розвитку термінознавства, адже уніфіковані підходи до термінотворення, стандартизації й перекладу спеціальної лексики сприяють точності професійної науково-технічної комунікації між представниками різних країн.

Отже, не зважаючи на відносно недавнє відокремлення, термінознавство має багату історію. Термінологія як система відображає рівень науково-технічного розвитку суспільства і його знання про світ.

1.2 Визначення поняття термін, його види

Термін (від лат. *terminus* – межа, кінець) – це одна з основних складових термінологічної лексики, яка визначається як слово, словосполучення чи фраза, що мають точне, обмежене, спеціалізоване значення й змістовне навантаження в межах певної терміносистеми конкретної галузі знань або професії. Його значення у цих межах повинно залишатися незмінним та чітким. Терміни мають різні ступені точності. Найбільш точними є такі терміни, у структурі яких особливо широко переданий зміст поняття або його відмінні ознаки [32, с. 221]. Терміни відіграють важливу роль у науковому, технічному, медичному та інших сферах, де їх точність та однозначність є вирішальною для ефективного

спілкування та розуміння. Однією з основних властивостей термінів є їхнє обмежене значення, яке відзначається виключно для конкретної галузі або предметної області. Терміни зазвичай не мають загального вживання в повсякденному мовленні і використовуються лише фахівцями в відповідній галузі. Це допомагає уникнути непорозуміння та сприяє сталості інформації. Сукупність усіх термінів, наявних у тій чи іншій мові, а також сукупність термінів певної галузі науки, техніки тощо називається термінологією.

Термінологія є ключовою складовою мовної системи в спеціалізованих галузях знань. Це спеціальна лексика, що об'єднує терміни, використовувані у певній галузі або професії. Основною метою термінології є створення систематизованої та уніфікованої лексики для точного вираження понять, процесів, предметів, технологій та іншого специфічного матеріалу у конкретній галузі. Вона спрощує спілкування між фахівцями, уникнення невизначеності та двозначності термінів, що є важливим у наукових дослідженнях, технічній літературі та спеціалізованих текстах.

Сьогодні термінологія відіграє важливу роль при комунікації людей, слугує інструментом оволодіння специфікою певної галузі науки чи техніки. Саме в термінології можна прослідити вплив суспільства на мову, а це, у свою чергу, дає можливість проаналізувати як культурний, так і науковий розвиток окремо взятої єдності. Термінологія визначає ступінь знання професійної чи іншої діяльності людини. [32, с. 220].

Ще одним не менш важливим суміжним з термінологією поняттям є терміносистема. Не існує єдиної думки з приводу ототожнення чи, навпаки, розбіжності цих двох понять. Деякі термінологи погоджуються, що термінологія й терміносистема є взаємозамінними поняттями, оскільки перше за своєю природою вже є системним. Інші, в свою чергу, доводять, що галузеві терміносистеми існують всередині термінології як повноцінні окремі системи. За висновками Ротко С. І., термінологія є поняттям значно ширшим, ніж терміносистема, адже остання є повноцінною окремою системою, виокремлення якої потребує детального фахового підходу в кожній галузі.

Крім того, одні й ті ж терміни можуть бути багатозначними в межах термінології як частини лексичного складу мови та однозначними в межах однієї терміносистеми, що відповідає природі власне терміна [23, с. 238].

У наукових творах розглядаються різні класифікації термінів за їх структурою. Серед найпоширеніших класифікацій: поділ термінів на прості, складні й термінологічні словосполучення; поділ термінів на терміні-кореневі слова, похідні терміни, терміни-складні слова, терміни-словосполучення, терміни-аббревіатури, буквені умовні позначення, символи-знаки, номенклатуру [24, с. 211]. У цій роботі за основу взято погляд авторів, які розподіляють терміни на однокомпонентні та багатоконпонентні. Однокомпонентні терміни включають терміни, що складаються лише з однієї лексичної одиниці; це слово, що має стале та спеціалізоване значення в певній галузі знань. До багатоконпонентних термінів відносяться вирази, утворені з декількох лексичних одиниць. Відповідно до цього, багатоконпонентний термін – це складна синтаксична конструкція, що складається із кількох словесних компонентів, що мають систематичну та синтаксичну взаємодію між собою, і використовується для найменування конкретного об'єкта, поняття чи процесу в певній галузі знань. Терміни також поділяються на загальноживані («авангард», «ідея», «гіпотеза», «формула», «еквівалентність», «парадигма») та вузькоспеціальні, уживані в певній галузі науки («газопровід», «фракціонування», «видобуток нафти», «бурова установка»).

Отже, терміном є слово або фраза, що має стале та чітко визначене значення у конкретній галузі знань чи предметній області й використовується для уніфікації мовлення серед фахівців. Вивчення термінології є актуальним в умовах сьогодення, адже правильне розуміння та використання спеціалізованої лексики відіграє вирішальну роль в будь-якій науковій, технічній чи професійній діяльності. З структурою терміни поділяються на однокомпонентні та багатоконпонентні, останні є об'єктом даного дослідження.

1.3 Механізми утворення та класифікації термінів

Термін – це результат цілеспрямованої номінації; слово, що виникає в межах певної галузі знань та обслуговує професійну комунікацію. Процес утворення термінів є системним і підпорядкованим принципам точності й однозначності. Розвиток терміносистеми будь-якої галузі залежить від продуктивності словотворчих механізмів мови, а також позамовних чинників: появи нових об'єктів і явищ, технологій, методів аналізу, переосмислення наукових підходів. У цьому контексті вагомими є два аспекти термінознавства: механізми утворення термінів та критерії їх класифікації.

Характерними рисами термінотворення є стандартизованість, регулярність, підпорядкованість певним правилам. Однак, формування термінів також є відображенням загальних словотвірних тенденцій мови.

Найпоширенішими способами утворення термінів є:

1. Деривація. Цей механізм передбачає утворення терміна шляхом додавання афіксів до кореня слова. У науково-технічній сфері, зокрема в англійській мові, активно використовуються продуктивні суфікси та префікси: «-tion», «-ment», «-ability», «-scope», «hyper-», «over-», «re-», «multi-», «sub-» тощо. У науково-технічній сфері нафтогазу чимало термінів є результатом деривації: «measurement», «drillability», «pressurization», «overpressure», «subsurface», «reprocessing». Деривація забезпечує прозорість значення та узгодженість із уже наявними складниками терміносистеми.
2. Словоскладання. Це один із найпродуктивніших механізмів утворення термінів у сучасній англійській мові. Терміни, утворені шляхом словоскладання, можуть бути:
 - Іменниковими («oilfield», «wellbore», «blowout preventer»).

- Прикметниковими («high-pressure», «low-permeability»).
- Дієслівними («pressure-test», «well-log»).

Із функціональної точки зору словоскладення та деривація сприяють чіткішому визначенню поняття – звуженню семантичного чи функціонального потенціалу, одночасно експлікуючи зв'язок, що існує між новим та вихідним поняттям [20, с. 262]. Саме шляхом словоскладання утворюються багатоконпонентні терміни, які відзначаються високою інформативністю й найкраще передають багаторівневу характеристику об'єкта.

3. Абревіація. Цей спосіб забезпечує максимально компактну форму терміна й є продуктивним у сферах, де використовуються довгі технічні назви. Значна частина таких абревіатур є міжнародно стандартизованою. У нафтогазовій галузі поширені такі типи скорочень:
 - ініціальні абревіатури: «BOP» – blowout preventer, «ESP» – electric submersible pump).
 - складові скорочення: «mud-log».
 - змішані моделі: «CO₂ -flooding».
4. Семантична спеціалізація, що передбачає використання загальноживаних слів у вузькоспеціальному значенні [25]. Вона є характерною для більшості технічних терміносистем, де існує обмежений набір «базових» слів. Наприклад: «head» може мати значення «гирло свердловини», «formation» – «геологічний пласт», «string» – «колона труб» тощо.
5. Запозичення, що є важливою частиною розвитку термінології, оскільки дозволяють швидко поповнювати терміносистему галузі за рахунок понять, що вже існують у міжнародній традиції. У технічній галузі переважають терміни латинського й грецького

походження: «porosity», «viscosity», «geology», «stratigraphy», «lithology».

Класифікація термінів здійснюється за різними критеріями, що відображають структурні, семантичні та функціональні характеристики терміносистеми. Метою класифікації є упорядкування термінологічного матеріалу, встановлення логічних зв'язків між поняттями та визначення закономірностей формування термінів.

За структурною організацією розрізняють:

1. Однокомпонентні терміни – «drill», «casing», «reservoir», «tubing».
2. Багатокомпонентні терміни – «production casing string», «well control equipment», «directional drilling system» тощо. Такі структури передають складніші поняття.

В основу цієї роботи покладено структурний поділ термінологічних одиниць на однокомпонентні й багатокомпонентні. Терміни, що складаються з декількох лексем, є яскравим прикладом словоскладання з метою максимально точного позначення комплексного явища.

За походженням терміни поділяють на:

1. Власне англійські (українські, німецькі тощо) терміни: «well», «pipe», «rig».
2. Запозичення (часто латинські чи грецькі).
3. Інтернаціоналізми, що є спільними для багатьох мов.

За функцією, яку виконують терміни, їх можна поділяти на:

1. Базові – фундаментальні поняття галузі («oil», «gas», «well», «reservoir»).
2. Спеціалізовані – більш конкретні терміни, що описують окремі технологічні процеси («acidizing», «well logging»).
3. Високоспеціалізовані – одиниці, що описують поняття, властиві вузьким підгалузям («sonic logging», «polymer flooding»).

Отже, механізми утворення термінів та їх класифікація є центральними аспектами розвитку будь-якої терміносистеми, зокрема в нафтогазовій сфері. Основними способами формування термінів виступають деривація, словоскладання, аббревіація, семантична спеціалізація та запозичення, що забезпечують системність і точність професійної номінації. Існує багато поглядів на класифікацію термінів: за структурою, походженням, семантикою, функціями тощо. Це дозволяє впорядкувати галузеву лексику та визначити її внутрішню логіку. Розуміння процесів утворення й класифікації термінів є важливим для їх ефективного перекладу і забезпечення однозначності комунікації між фахівцями різних країн.

1.4 Семантичні характеристики терміна

Семантичні характеристики терміна розкривають його значення і являють собою сукупність смислових ознак, які визначають його зміст, обсяг і місце в системі понять певної галузі (терміносистемі), а також суттєві риси відповідного поняття, його відмінність від інших.

На відміну від загальноживаних слів, значення яких може змінюватися залежно від контексту й суб'єктивної інтерпретації, значення терміна залежить від термінологічного поля, яке є для нього своєрідним контекстом [1, с. 9]. Термінологічне поле – це термінологія, за межами якої термін втрачає свою характеристику й набуває інших системних зв'язків та значення [31, с. 9]. Відповідно, не можна вважати терміни виключно однозначними мовними одиницями. Полісемія в термінології існує, але функціонує інакше. «У термінологічній підсистемі мови спостерігаються лексико-семантичні процеси, характерні для лексики загалом, а саме: полісемія, що зумовлює наявність багатозначних термінів; синонімія, яка полегшує формування термінологічних варіантів; антонімія, що виражає

протиставлення понять, та омонімія, яка може виявити неоднозначність у тлумаченні термінів» [1, с. 9].

Семантичні властивості терміна розглядаються в термінознавстві як основа його функціонування, а їх системний аналіз дозволяє забезпечити точність наукового й технічного спілкування. Термін є не просто мовною одиницею, а насамперед знаковим представленням наукового поняття, яке займає чітко визначене місце в структурі певної галузі знань. Відповідно, його значення формується не лише в межах мови, а й у межах галузі, до якої він належить. Кожен термін має власні особливості змісту, обсягу, парадигматичних зв'язків та семантичних обмежень. Аналіз цих характеристик дозволяє простежити, як поняття структуровані, як вони співвідносяться між собою та які перекладацькі труднощі можуть виникати під час їх відтворення іншою мовою.

До основних семантичних ознак терміна належать:

1. Денотат – це конкретний об'єкт, явище або процес, який позначається мовною одиницею (терміном). Денотативне значення відображає зв'язок «слово-предмет» [8, с. 29]. Воно повинно бути точним і науково вмотивованим, адже на відміну від загальноповживаних слів, термін не допускає переносних значень. Наприклад, «wellhead» чітко позначає гирло свердловини – конкретний елемент технічної системи, функції та конструкція якого визначені в нафтогазовій інженерії. Денотат формує понятійне ядро терміна, яке залишається незмінним незалежно від контексту чи стилю спілкування. Це забезпечує стабільність та стандартизованість фахової комунікації.
2. Дефініція – це стисле й логічне вербальне визначення поняття, яке описує його суттєві ознаки та окреслює межі. Будь-який науково-технічний термін повинен мати визначення [49, с. 191]. Ознаки якісної дефініції:

– Точність.

- Лаконічність.
- Логічна структура.
- Понятійна вмотивованість.

Наприклад, український термін у нафтогазовій галузі «гирло свердловини» має дефініцію «верхня частина нафтової або газової свердловини, що забезпечує структурний інтерфейс для контролю тиску». У перекладі саме дефініція допомагає встановити коректний відповідник терміна іншою мовою, коли прямий переклад є неможливим.

3. Парадигматичні зв'язки – це логічні зв'язки між термінами в межах однієї галузі, які базуються на спільності, або відмінності їх значень. Вони дозволяють зрозуміти місце терміна в системі наукових понять. До них належать:

- Родо-видові відношення. У термінології розрізняють широкий обсяг (родові поняття: «rock», «fluid», «equipment») та вузький обсяг (видові поняття: «sedimentary rock», «drilling fluid», «well control equipment»). У Державному стандарті України 3966-2000 «Термінологія. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять» родо-видові відношення визначено так: «це ієрархічні відношення, які вказують, що вужче за обсягом (видове) поняття походить від ширшого за обсягом (родового) поняття» [21, с. 143]. Аналіз родо-видових відношень є важливим для перекладача, оскільки помилкове ототожнення родових і видових термінів може призвести до змістових помилок. Наприклад, терміни «oil rig» і «drilling rig» не є абсолютними синонімами: перше може включати різні типи споруд, друге ж – чітко позначає бурову установку.

- Частково-цілісні відношення (коли термін позначає частину складного об'єкта). Наприклад: «drill bit», «drill collar», «kelly» – це частини бурильної колони.
- Асоціативні відношення (терміни, що існують в межах одного технологічного процесу, але не пов'язані ні родовими, ні частково-цілісними відношеннями).
- Синонімія й антонімія, описані нижче.

4. Семантична стабільність. Як вже було зазначено вище, терміни не змінюють значення залежно від контексту чи суб'єктивної інтерпретації. Однак, семантика терміна може змінюватися в різних термінологічних полях. Семантична стабільність терміна – це його однозначність у межах однієї конкретної галузі знань. Для науково-технічних сфер, зокрема сфери нафтогазу, ця ознака є особливо важливою, адже помилки інтерпретації можуть призвести до технічних ризиків на практиці. Яскравим прикладом є термін «mud», що в бурінні має специфічне значення «буровий розчин». Це повністю відрізняється від його побутового значення – «багно». Використання терміна в різних термінологічних полях веде до різного трактування.
5. Синонімія. Це явище в терміносистемах є небажаним, але на практиці – існує і є досить поширеним. Терміни-синоніми можуть виникати через культурно-історичні особливості мови (різниця між лексикою британської й американської англійської: «gasoline» – «petrol»), появу професійного жаргону («Christmas tree» – «wellhead assembly»), появу нових, більш точних позначень.
6. Антонімія – використання термінів-протиставлень, які позначають різні сторони одного явища. Наприклад: «upstream» – «downstream», «injection» – «production» тощо.

7. Омонімія. Як і синонімія, є небажаною в термінології, однак іноді появи термінів-омонімів не можливо уникнути: «formation» – пласт і формування (процес).

Отже, семантичні характеристики терміна визначають його змістовну структуру, межі та логічні взаємозв'язки у терміносистемі. Вони забезпечують точність і стандартизованість фахової комунікації. Аналіз семантики терміна є необхідним для якісного перекладу, оскільки він дозволяє знайти конкретні міжмовні відповідники та уникнути неточностей при відтворенні іншою мовою.

1.5 Багатокомпонентні терміни та терміни-словосполучення

Багатокомпонентні терміни та терміни-словосполучення у мові, особливо в науковій сфері, є важливими елементами для точного вираження складних понять, процесів та явищ. Вони відіграють значну роль у спеціалізованій лексиці, забезпечуючи однозначне та чітке розуміння в мовленні між фахівцями. Багатокомпонентні терміни є поширеним явищем у багатьох галузях знань. Стрімкий розвиток науки, техніки, діяльності людини потребує утворення нових термінологічних одиниць й призводить до неможливості пояснення складних понять чи процесів простими однокомпонентними термінами.

Багатокомпонентний термін має властивості терміна, з одного боку, та властивості словосполучення, з другого. Як термін він характеризується системністю, наявністю дефініції, тенденцією до моносемії в межах свого термінологічного поля, відсутністю експресії, стилістичною нейтральністю. Як словосполучення це певна синтаксична конструкція, що складається з декількох слів на основі підрядного граматичного зв'язку [4, с. 15]. Багатокомпонентні терміни складаються з двох і більше лексичних одиниць, які об'єднуються для найменування конкретного об'єкта, процесу або явища у

певній галузі науки чи техніки. Їх структура може включати як прості слова, так і фрази, що поєднуються для утворення термінологічної одиниці зі сталим значенням. Наприклад, у сфері нафтогазової промисловості, термін «геологорозвідувальні роботи» представляє собою багатоконпонентний термін, який описує комплексні дослідження, спрямовані на визначення наявності та розміщення нафтових чи газових родовищ. За підрахунками фахівців у галузі термінознавства термінологічні словосполучення становлять 60-75% від загальної кількості термінологічних одиниць, що зумовлено можливістю останніх майже повністю покривати певне понятійне поле окремої терміносистеми. Термінам-словосполученням, що виступають найменуваннями конкретних понять предметної галузі, притаманні специфічні лексико-семантичні ознаки, характерні для термінологічних одиниць [9, с. 25].

Використання зазначеного виду термінів в науковій літературі сприяє більш точному та специфічному вираженню певних ідей або явищ. Наприклад, у біології, термін «стабілізація екосистеми» є прикладом терміна-словосполучення, який описує процеси стабілізації природних екосистем.

Багатоконпонентні терміни відіграють значну роль у терміносистемах досліджуваних мов, оскільки за допомогою синтаксичного способу утворилося від 60% до 95% складу термінологій європейських мов, що свідчить про їх переважання над одноконпонентними [4, с. 15]. Важливість використання багатоконпонентних термінів у наукових дослідженнях не може бути переоцінена. Вони створюють умови для більш чіткого та однозначного вираження понять у спеціалізованих областях знань, сприяючи більшій уніфікації мовлення серед фахівців. Їхня точність допомагає уникнути двозначності, а це критично важливо в усіх сферах науки та техніки, де велике значення має точність та ясність у вираженні ідей та концепцій.

Побудова нових термінів за допомогою синтаксичного способу вважається найбільш продуктивною унаслідок високої гнучкості лексичних

одиниць для створення різноманітних поєднань і можливості збільшення кількості компонентів. Ефективність синтаксичного способу зумовлена можливістю створювати терміни з великою кількістю ознак, які послідовно розширюються, що дозволяє систематично уточнювати різні аспекти певних явищ.

Англійськомовні багатокомпонентні терміни можуть являти собою:

1. Терміни, які не мають граматичного оформлення, та між компонентами яких існує підрядний синтаксичний зв'язок: «fossil fuels» – «викопне паливо», «gross domestic product» – «валовий внутрішній продукт», «energy reserves» – «енергетичні ресурси».
2. Терміни, компоненти яких оформлені граматично і належать до стійких термінологічних словосполучень: «the volume of world natural gas reserves» – «обсяг світових запасів природнього газу», «rate of natural gas production» – «темпи видобутку природнього газу», «source of energy» – «джерело енергії». Вони зазвичай утворюються шляхом поєднання прикметника (дієприкметника) та іменника (одного або кількох), за допомогою прийменника [17, с. 182].

Багатокомпонентні терміни як термінологічні словосполучення відтворюють родо-видову ієрархію терміносистеми. Стрижневим в аналітичних термінах виступає іменник, оскільки саме він виконує таксонімну функцію, виражаючи родові поняття, а видовими виступають залежні іменники, прикметники, інколи прислівники [4, с. 15].

Отже, вивчення та аналіз багатокомпонентних термінів та термінів-словосполучень є необхідним для спеціалістів у різних галузях. Розуміння їхньої природи, структури та контекстуального використання розширює можливості для належного сприйняття та використання спеціалізованої лексики у наукових та технічних областях.

1.6 Поява і розвиток перекладу нафтогазової термінології

Переклад нафтогазової термінології як окремий напрям з'явився невдовзі після відокремлення термінознавства як самостійної наукової дисципліни – у ХХ столітті. В ті часи міжнародна активність нафтових компаній стрімко зростала, відбувалася інтенсивна розробка нафтових покладів Близького Сходу, Північної Америки та Європи, що створило потребу в стандартизованому технічному спілкуванні й уніфікації спеціальної лексики. Як зазначає М. Т. Кабре, розвиток термінології як науки в ХХ столітті нерозривно пов'язаний із зацікавленістю науковців і фахівців, розвитком науково-технічного прогресу та необхідністю забезпечення ефективної міжнародної комунікації [45, с. 2].

У нафтогазовій галузі переклад термінів є складним завданням. Це зумовлено тим, що значна частина понять є вузькоспеціалізованими, мають історично усталені англійськомовні форми або представлені як багатоконпонентні словосполучення. На думку Г. Фелбера, технічні терміни перебувають у тісному зв'язку з концептуальними системами конкретної галузі, тому переклад повинен ґрунтуватися не лише на мовних відповідниках, а й на професійних знаннях [18]. Це твердження є особливо актуальним для таких термінів у сфері нафтогазу, як «wellbore stability», «mud logging», «gas lift», «formation damage», адже їх прямий переклад не завжди гарантує коректне відтворення сутності процесу.

Історично розвиток перекладу нафтогазової термінології відбувався паралельно зі становленням міжнародних стандартів API (American Petroleum Institute) та ISO (International Organization for Standardization). Стандартизація нафтогазової лексики, зокрема у документах API Recommended Practices і ISO 19900-19919, сприяла створенню базових еквівалентів для найважливіших термінів, таких як «casing», «blowout preventer», «wellhead», «drill string», «formation pressure».

Принцип «від поняття до терміна» Ойгена Вюстера, описаний в підрозділі 1.1, відіграє ключову роль у перекладі термінологічних одиниць. Вюстер стверджував, що термінологічні відповідники повинні встановлюватися не за формальними ознаками, а на основі концептуального аналізу та місця поняття у структурі знань [50]. Цей підхід є основним у перекладі термінів нафтогазової галузі, оскільки багато з них можуть мати неочевидні значення, що відрізняються від загальноживаних слів.

Переклад технічної термінології у нафтогазовій сфері включає принципи точності, однозначності, послідовності, еквівалентності, стандартизованості й функціональності перекладу. Точність означає максимально можливе збереження змісту терміна. Принцип однозначності в перекладі забезпечує уникнення омонімії чи полісемії перекладеного терміна в терміносистемі відповідної галузі цільової мови (однак, іноді багатозначності чи омонімії в термінології уникнути неможливо, що ускладнює роботу перекладача).

Одним із ключових викликів є переклад багатокomпонентних термінів, яким присвячене це дослідження. Вони домінують у нафтогазовій сфері й часто мають складну синтаксичну структуру. Згідно з дослідженнями Дж. Пірсон, багатокomпонентні терміни можуть зберігати свою структуру після перекладу або вимагати складніших перекладацьких трансформацій [48]. Наприклад, «rotary drilling rig» перекладається як «роторна бурова установка», що є калькою, але «acid stimulation treatment» потребує трансформації у «кислотна обробка пласта».

Характерною рисою сучасної практики перекладу нафтогазових термінів є активне використання перекладачами двомовних та багатомовних термінологічних баз, серед яких – такі ресурси, як IATE, PetroWiki, OnePetro тощо. Вони підвищують точність перекладу та дозволяють зіставляти терміни з контекстами їх реального використання.

На сучасному етапі адекватний переклад нафтогазової термінології вимагає знань різних дисциплін, а не лише мов перекладу й оригіналу,

оскільки поєднує лінгвістичні, геологічні, інженерні та економічні аспекти. Тому перекладач повинен володіти розумінням технологічних процесів буріння, видобутку, транспортування й переробки нафти та газу.

Отже, сьогодні переклад нафтогазової термінології має високий рівень стандартизації й залучення інформаційних технологій. Основними принципами перекладу є точність, системність, стандартизованість та функціональна відповідність. Вони забезпечують ефективну й безпомилкову комунікацію в одній із найважливіших галузей світової економіки.

1.7 Загальні особливості перекладу термінологічних одиниць

Переклад як тип спілкування з використанням двох мов виконує функцію міжмовного посередництва й знаходиться між джерелом повідомлення і його реципієнтом. Основним завданням перекладу є за допомогою мови перекладу відтворити будь-який текст, що розглядався б реципієнтами мови перекладу повноцінною заміною тексту оригіналу.

Двома основними ознаками перекладу є його адекватність й еквівалентність. Головною метою будь-якого перекладу є досягнення адекватності – вичерпної передачі смислового змісту оригіналу і повної функціонально-стилістичної відповідності. Під еквівалентністю, у теорії перекладу слід розуміти збереження відносної рівності змістовної, змістової, семантичної, стилістичної і функціонально-комунікативної інформації, що міститься в оригіналі і перекладі [3].

Переклад термінологічних одиниць має свої особливості, що вимагають спеціального підходу та уваги до деталей. Особливості перекладу термінів виявляються в їхній специфічності, технічній точності, відповідності контексту та вимогам конкретної галузі знань. Особливістю перекладу термінологічної одиниці є те, що основною передумовою забезпечення адекватності перекладу є збереження точності змісту вихідної

текстової одиниці та прагнення до досягнення абсолютної тотожності понять, виражених термінологією мови оригіналу та мови перекладу.

Труднощі перекладу англійськомовних термінів на українську мову зумовлені такими причинами: розходженнями в структурі термінів англійської та української мов; багатозначністю і великою варіативністю відповідників у перекладі, матеріальним проявом чого є полісемія, омонімія, синонімія, гіпонімія, антонімія; а також наявністю безеквівалентної лексики [7, с. 221].

Важливим аспектом перекладу термінів є їхній специфічний характер. Терміни, що використовуються у різних сферах, мають чітке та точне значення, яке не завжди може бути адекватно передане у іншій мові. Ця специфіка термінології часто ґрунтується на концептуальних відмінностях між мовами й різному рівні наукового розвитку в країнах носіїв мови оригіналу й мови перекладу, що ускладнює процес адекватного перекладу без втрати смислу. У спеціалізованих науково-технічних областях, таких як, наприклад, нафтогазова промисловість, точне вживання термінів є надзвичайно важливим. При перекладі термінологічних одиниць потрібно забезпечити їхню повну відповідність іншомовним аналогам.

При перекладі термінів застосовуються весь спектр прийомів, але все ж таки базовим прийомом відтворення термінологічних одиниць є переклад за допомогою лексичного еквіваленту. Еквівалент – це стала лексична одиниця мови перекладу, яка повністю відповідає значенню іншомовного слова [7, с. 221]. Саме використання термінологічних еквівалентів веде до максимально точної передачі значення терміна мови оригіналу (це також особливо актуально для перекладу багатокомпонентних термінів, які у процесі адаптації мають розглядатися як єдина термінологічна одиниця незалежно від кількості слів). Уникнення використання дослівного перекладу і врахування особливостей природи термінів у вихідній та цільовій мовах є важливими для точного відтворення змісту.

Хоча для багатьох термінів в іншій мові існують відповідники (еквіваленти), які враховують специфіку мови та галузі, та у випадку їх відсутності перекладачі застосовують лексико-семантичні трансформації. Вискушенко С.А. визначає поняття лексико-семантична трансформація як «спосіб передачі термінологічних одиниць іноземної мови, застосовуючи одиниці мови перекладу, значення яких не співпадають з вихідними, але можуть бути виведені логічно» [7, с. 221]. Сутність лексико-семантичних трансформацій полягає в заміні окремих лексичних одиниць лексичними одиницями, які не є їхніми словниковими еквівалентами, але реалізують сему цієї одиниці початкової мови [16, с. 94].

До основних різновидів лексико-семантичних трансформацій, що використовуються при перекладі термінів, належать:

1. Конкретизація – передача слова із ширшим значенням словом із вузьким значенням.
2. Генералізація – передача слова із вузьким значенням словом, що має більш широке значення в мові перекладу.
3. Модуляція (смісловий розвиток) – заміна одного поняття іншим на основі їх суміжності чи логічної близькості на основі екстралінгвістичної інформації.

Для багатокомпонентних термінів також важливим є точне відтворення змісту й значення словосполучення (яким, як відомо, і є багатокомпонентний термін), що часто вимагає застосування також граматичних трансформацій (перестановки, вилучення, додавання тощо) з метою унормування складників термінологічної одиниці згідно з правилами й особливостями мови перекладу.

У окремих випадках, коли іншомовний термін не має прямого еквіваленту у відповідній терміносистемі мови перекладу, можуть застосовуватися методи транскодування: транскрибування (передача звукового складу слова літерами мови перекладу), транслітерація (передача

буквенного складу слова літерами мови перекладу) і адаптивне транскодування (змішаний тип).

Отже, загальні особливості перекладу термінологічних одиниць включають ретельне вивчення та розуміння як конкретної термінології, так і особливостей мови, що використовується для перекладу. Врахування цих аспектів сприяє досягненню точності та належного відтворення значення термінів у процесі перекладу.

1.8 Особливості й труднощі перекладу багатокomпонентних термінів нафтогазової галузі

Переклад термінів вимагає достатньої компетентності перекладача, що включає в себе наявність поглиблених знань і розуміння специфіки відповідної галузі науки чи техніки. Це зумовлено тим, що науково-технічні тексти виявляють цілий ряд граматичних, лексичних і стилістичних особливостей, що становлять особливу складність для перекладача, оскільки ці тексти розраховані, переважно на певні професійні групи, які опанували специфічні екстралінгвістичні знання, і, отже, вимагають особливо ретельного аналізу [18, с. 116]. Саме тому переклад будь-яких термінологічних одиниць певної сфери має здійснюватися добре підготовленим спеціалістом, який володіє набором знань і навичок, пов'язаних з відповідною галуззю й достатніх для якісного виконання поставленого завдання. Перекладачі у нафтогазовій сфері зазвичай мають підготовку на базі вишів політехнічного напрямку, де вивчають галузевий, зокрема технічний переклад.

Що стосується особливостей перекладу багатокomпонентних термінів, то насамперед, варто зазначити, що як загальноновживані слова з однієї мови на іншу терміни не перекладаються. Найпоширенішою та найуживанішою є така модель перекладу термінів: «поняття – український термін», а не

«іншомовний термін – український термін». Тлумачення і переклад термінів базується на умінні сприймати термін у цілому з урахуванням значення всіх його терміноелементів [4, с. 15]. Зазначені навички набувають особливого значення при перекладі багатокомпонентних термінів, які являють собою словосполучення, яке варто тлумачити як єдину лексичну одиницю.

Обов'язкові умови, а також навички й якості, якими має володіти перекладач, що працює над передачею англійськомовної термінології у сфері нафтогазу, включають:

1. Володіння термінологією рідної (на прикладі матеріалів дослідження – української) мови.
2. Поглиблені знання в зазначеній галузі.
3. Повне розуміння тексту оригіналу перекладачем, що досягається завдяки зануренню в тему (звідси впливає необхідність проведення аналізу, що передуює процесу власне перекладу).
4. Наявність доступу до спеціалізованої довідкової літератури та Інтернету.
5. Тісна співпраця з фахівцями зазначеної галузі.

Відтворення термінів без вивчення їх суті та без розуміння відповідних явищ та процесів, описаних у тексті оригіналу, призводить до значних неточностей.

Серед термінів-словосполучень багатьох напрямів, зокрема нафтогазової галузі, переважають атрибутивні групи, ядром яких слугує іменник або дієслово. Зазвичай найбільш уживані і загальноприйняті терміни беруться за основу багатокомпонентних термінів. Особливі труднощі перекладу представляють саме вони, оскільки їх значення не завжди точно відповідає значенню складових елементів. До того ж, у деяких випадках спостерігається зміна порядку компонентів атрибутивної групи [30, с. 330].

До найбільш ефективних і, внаслідок цього, загальноновживаних способів перекладу багатокомпонентних термінів у випадку, якщо лексикографічні джерела не дають точного еквівалента певного терміна або

коли варіантні відповідники певного терміна мови оригіналу відсутні, належать:

1. Калькування. Є найпоширенішим способом перекладу термінів-словосполучень. Використовується в тих випадках, коли в обох мовах структура лексики, яку перекладають, співпадає, а дослівний переклад не змінює значення терміна [2, с. 164].
2. Описовий переклад. Являє собою передачу слова за допомогою розширеного пояснення. Перевагою описового перекладу є можливість найбільш повного розкриття суті явища, що описується, а його основний недолік – певна громіздкість [4, с. 16].
3. Додавання – введення додаткових слів. Використовується через те, що характерна для англійської мови компресія не спостерігається в українській мові. Зокрема варто виділити додавання прийменників, які є набагато більш розповсюдженим явищем в термінології української мови.
4. Транскодування. Може використовуватися для передачі окремих компонентів терміна-словосполучення тільки у випадках відсутності перекладного еквівалента (з метою уникнення появи в мові синонімічних термінів) [11, с. 283].
5. Конкретизація – передача в мові перекладу одиниці з більш широким значенням одиницею з більш вузьким значенням.
6. Вилучення, що припускає ігнорування в процесі перекладу деяких семантично надлишкових слів, які не несуть важливого смислового навантаження, а їх значення часто комплексно відновлюється в перекладі [13, с. 157].

Отже, переклад багатоконпонентних термінів у нафтогазовій галузі вимагає сполучення фахових знань, технічної точності та уважного вивчення кожного терміну в контексті його застосування. Це завдання, яке потребує не

лише лінгвістичних навичок, а й ретельного розуміння специфіки цієї технічної галузі.

Висновки до розділу 1

В першому розділі роботи наведені основні теоретичні засади, що стосуються теми дослідження. Дано визначення таким поняттям: «термін», «термінологія», «терміносистема», «багатокомпонентний термін» («термін-словосполучення»), «адекватність», «еквівалентність». Наведено основні види лексико-семантичних трансформацій під час перекладу, проаналізовано найбільш розповсюджені трансформації, що застосовуються при перекладі багатокомпонентних термінів за умови відсутності прямого відповідника в термінології мови-реципієнта.

В ході дослідження було запропоновано таке визначення поняття «термін»: одна з основних складових термінологічної лексики, яка визначається як слово, словосполучення чи фраза, що мають точне, обмежене, спеціалізоване значення й змістовне навантаження в межах певної терміносистеми конкретної галузі знань або професії. Термін є невід'ємною складовою термінології, що являє собою сукупність усіх термінологічних одиниць певної мови, й поділяється на терміносистеми – окремі групи термінів, які характеризуються спільною сферою використання. За основу дослідження взято класифікацію, за якою терміни поділяються на однокомпонентні й багатокомпонентні.

Під час аналізу особливостей перекладу термінів було сформульовано такі висновки:

1. Основною метою будь-якого перекладу є досягнення максимальної можливої адекватності. В ході дослідження було запропоновано наступне визначення цього поняття: адекватність – вичерпна передача мовою перекладу смислового змісту оригіналу і повна функціонально-стилістична

йому відповідність. Під час роботи з термінологією особливого значення набувають: екстралінгвістичні (позамовні) знання перекладача, пов'язані зі сферою діяльності людини, галуззю науки чи техніки, до якої належить текст; доступ до спеціалізованих лексикографічних джерел і літератури; можливість залучення до роботи спеціалістів; попередній аналіз тексту оригіналу й повне його розуміння. Всі ці аспекти відіграють важливу роль під час роботи над перекладом технічного тексту у сфері нафтогазу.

2. Підхід до перекладу багатокomпонентних термінів має базуватися на інтерпретації словосполучення як єдиної термінологічної одиниці без поділу її на частини. Зазвичай для вірної передачі англійськомовного терміна варто в першу чергу визначити позначуване поняття й шукати для нього назву в термінології української мови (переклад за моделлю «іншомовний термін – український термін» не є достатньо точним). Складність перекладу багатокomпонентних термінів полягає в тому, що їх значення часто не відповідає значенню складників (якими зазвичай є загальноприйняті терміни галузі). За відсутністю прямого еквівалента під час перекладу термінів-словосполучень застосовуються різні трансформації, але найпоширенішою є калькування – передача кожного компонента за допомогою його іншомовного відповідника. Відмінності в нормах вихідної мови й мови-реципієнта і їх індивідуальні особливості призводять до необхідності застосування додавання або вилучення. Характерною рисою українськомовних термінів-словосполучень, відмінною від англійськомовних, є використання прийменників, які в ході перекладацьких трансформацій стають найпоширенішим об'єктом додавання.

РОЗДІЛ 2. СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

Нафтогазова промисловість, як і інші науково-технічні галузі, характеризується високим рівнем розвитку англійськомовної термінології: великою кількістю вузькоспеціалізованих понять і складних номінативних конструкцій. Багатокомпонентні терміни, які посідають особливе місце серед таких одиниць, реалізуються у формі словосполучень різного ступеня складності. Такі одиниці містять значний обсяг інформації та можуть поєднувати в собі вказівку на об'єкт, процес, функцію, технічну характеристику чи спосіб дії. Багатокомпонентні терміни мають складну формальну структуру. Саме ця їх особливість значно ускладнює процес перекладу.

Практичний розділ цієї роботи спрямований на виявлення найпоширеніших способів перекладу англійськомовних багатокомпонентних термінів та аналіз перекладацьких трансформацій, які застосовуються з метою досягнення адекватного перекладу з усіма його характерними рисами, як-от семантична точність, логічна прозорість та термінологічна нормативність. У межах розділу розглянуто приклади термінів, відібраних із автентичних текстів нафтогазової тематики, що дозволяє простежити реальні перекладацькі рішення, зумовлені особливостями галузевої комунікації.

Важливим аспектом дослідження є також порівняння формальної структури англійськомовних термінологічних одиниць із можливостями української мови щодо їх відтворення. У процесі перекладу багатокомпонентних термінів часто відбувається зміна порядку компонентів, заміна іменникових конструкцій дієслівними або прикметниковими, а також опущення чи додавання окремих елементів з метою досягнення зрозумілості й відповідності нормам української мови.

Отже, другий розділ цієї кваліфікаційної роботи покликаний продемонструвати практичне застосування основних перекладацьких

трансформацій при перекладі реальних фахових текстів. Отримані результати дозволяють зробити висновки щодо найбільш ефективних перекладацьких стратегій та можуть бути використані як у подальших наукових дослідженнях, так і в практичній перекладацькій діяльності.

2.1 Поширеність та особливості використання багатокomпонентних термінів у текстах нафтогазової галузі

Нафтогазова сфера як високоспеціалізована галузь промисловості використовує багатокomпонентні терміни для точного вираження складних концепцій, які характерні для видобутку, обробки та транспортування нафти та газу. Дослідження поширеності та особливостей використання цих термінів у текстах нафтогазової галузі є важливим для повного розуміння процесу перекладу відповідних матеріалів науково-технічного напрямку.

Багатокomпонентні терміни широко використовуються в наукових та технічних звітах нафтогазової галузі для точного передавання результатів досліджень, технічних процесів та параметрів. Поширене використання багатокomпонентних термінів також є ознакою лексичних інновацій у галузі, що постійно розвивається. Поява нових технологій, вивчення нових процесів, наукові-технічні відкриття зумовлюють збагачення терміносистеми.

Аналіз досліджуваної науково-технічної статті нафтогазової галузі «*When Fossil Fuels Run Out, What Then?*» авторства Джоєтти Куо [40] показав, що серед використаних в ній термінів близько 66% є багатокomпонентними. Водночас найбільш розповсюдженим їх типом є двокомпонентні термінологічні одиниці, серед яких можна виділити такі дві найпоширеніші моделі:

- N1+N2 (сполучення іменника з іменником). Наприклад: «energy reserves» – «енергетичні запаси», «world economy» – «світова економіка», «energy consumption» – «споживання енергії», «oil

well» – «нафтова свердловина», «fossil fuels» – «горючі корисні копалини», «percentage share» – «відсоткова частка», «growth rate» – «темпи зростання», «energy demand» – «попит на енергію», «market share» – «частка ринку», «safety features» – «засоби безпеки», «graphite matrix» – «графітова матриця» та ін.

- Adj+N (сполучення прикметника з іменником). Наприклад: «natural gas» – «природний газ», «renewable energy» – «відновлювальна енергетика», «nuclear energy» – «ядерна енергетика», «global temperature» – «глобальна середньорічна температура», «robust economy» – «стійка економіка», «rapid growth» – «стрімке зростання», «crude oil» – «сира нафта», «global warming» – «глобальне потепління» та ін.

Висновку про загальне переважання в науково-технічних текстах двокомпонентних термінів над іншими різновидами багатоконпонентних термінологічних одиниць доходить і Юрченко О. у своєму дослідженні «Структурно-семантичні особливості багатоконпонентних термінів англійськомовних наукових текстів галузі матеріалознавства». Він зазначає: «Двокомпонентні терміни найбільш поширені в досліджуваних науково-технічних текстах. Отже, можна стверджувати, що двокомпонентні терміни всіх видів становлять значний шар термінологічної лексики галузі матеріалознавства та суміжних дисциплін. Найбільш продуктивною моделлю термінотворення серед двокомпонентних термінів є сполучення іменника з іменником» [33, с. 125].

Загальна поширеність багатоконпонентних термінів зумовлена тим, що вони слугують універсальним способом називання нових явищ у різних галузях науки та техніки, адже дають можливість максимально точно описати поняття шляхом використання багатьох компонентів і творення словосполучень. Часто елементами вузькоспеціалізованих термінів-словосполучень стають загальноновживані міжгалузеві терміни-слова.

Отже, багатокomпонентні терміни в нафтогазовій галузі є важливим засобом передачі інформації. Їх поширеність в текстах свідчить про стрімкий розвиток науки та постійну необхідність утворення нових термінів для позначення понять високотехнічних галузей промисловості. У багатомовному середовищі, де нафтогазові компанії ведуть міжнародний бізнес, багатокomпонентні терміни допомагають уникнути непорозумінь через мовну диференціацію. Однак, важливо враховувати особливості кожної мови для точного відтворення значень.

2.2 Загальна характеристика способів перекладу англійськомовних багатокomпонентних термінів

В межах дослідження було виконано переклад статті «*When fossil fuels run out, what then?*», опублікованої на сайті організації МАНВ Стенфордського університету. Перевагою такого підходу є те, що робота над перекладом дала змогу проаналізувати використані перекладацькі трансформації не лише з боку реципієнта, а й очима перекладача. Це означає, що в ході викладу практичного матеріалу до уваги брався не лише огляд результатів роботи спеціаліста, а й сам процес перекладу, труднощі, з яким зіткнувся перекладач і прийняті перекладацькі рішення.

Як вже було зазначено в теоретичному блоці дослідження, найбільш ефективні способи перекладу багатокomпонентних термінів включають :

1. Калькування – дослівний переклад.
2. Експлікація (описовий переклад) – передача слова за допомогою розширеного пояснення.
3. Додавання – введення додаткових слів.
4. Транскодування.
5. Конкретизація – передача в мові перекладу одиниці з більш широким значенням одиницею з більш вузьким значенням.

6. Вилучення – ігнорування в процесі перекладу деяких семантично надлишкових слів.

Аналіз виконаного перекладу показав, що найбільш поширеним перекладом багатокomпонентних термінів нафтогазової галузі є калькування, що являє собою дослівний переклад. У більшості випадків використання такого підходу не призводить до втрати сенсу, а повна передача всіх компонентів терміна виявляється варіантом адаптації, що дозволяє досягти найбільшої адекватності при перекладі. Це зумовлено тим, що в більшості випадків частиномовний склад багатокomпонентної термінологічної одиниці можна легко зіставити з нормами вживання української мови й аналогічними українськими термінами.

В деяких випадках при адаптації застосовувалося вилучення й додавання:

- Вилучення стосувалося зокрема англійського «of» – прийменника, що виражає належність, не має аналогів в українській мові й передається переважно присвійними суфіксами. Прикладом вилучення слугують наступні терміни: «tonne of oil equivalent» – «тонна нафтового еквіваленту», «rate of production» – «темпи видобутку», «megaton of coal equivalent» – «мегатонна вугільного еквіваленту».
- Аналіз результатів перекладу показав, що додавання використовується дуже рідко й стосується переважно прийменників, що з'являються в структурі багатокomпонентних термінів, що позначають технологію, основою функціонування якої слугує певний матеріал чи спосіб його використання. Прикладом слугують такі терміни: «pebble-bed reactor» – «реактор на гранульованому паливі», «thorium-based nuclear reactor» – «ядерний реактор на основі торію», «molten salt reactor» – «реактор на розплавах солей».

Важливим аспектом перекладу термінів є дотримання балансу між використанням іншомовних (запозичених) і власне українських відповідників. Марченко В. зазначає: «Нині ми є свідками бездумного і масового вживання іншомовних термінів навіть у тих випадках, коли для них зовсім неважко знайти прості й точні вітчизняні відповідники. Проблема нормалізації української наукової термінології ставить на порядок денний питання про співвідношення в ній національного та іншомовного. Не варто зловживати іншомовними термінами, але й недоцільно замінювати їх не зовсім вдалим українськими. Слід пам'ятати, що інтернаціональне не протистоїть національному, а втілюється в ньому» [19, с. 298].

Проблема вибору між іншомовним і українським відповідником стояла й під час перекладу статті, що є джерелом фактичного матеріалу цього дослідження. Зокрема, прикметник «global», що є складником термінів-словосполучень «global temperature», «global demand», «global warming» тощо, має два варіанти перекладу українською: «світовий» (власне українське слово) й «глобальний» (запозичений відповідник). В ході перекладу було вирішено використати обидва відповідника, спираючись на загальноприйняті випадки їх використання в українській лексиці: «global temperature» – «глобальна середньорічна температура» (також було використане додавання з метою конкретизації), «global demand» – «світовий попит», «global warming» – «глобальне потепління». Однак, використання обох відповідників (як «глобальний», так і «світовий») у будь-якому з наведених прикладів є допустимим, адже вони широко використовуються в українській науково-технічній лексиці.

Отже, використання різних способів перекладу англійськомовних багатокомпонентних термінів є важливою складовою процесу передачі спеціалізованої інформації між мовами. При перекладі термінів-словосполучень перекладачі використовують різні перекладацькі трансформації для забезпечення адекватного відтворення значень і

зрозумілості в контексті мови-оригіналу. В наступних підпунктах зазначені трансформації проаналізовано в деталях.

2.3 Калькування як спосіб перекладу багатокomпонентних термінів

Калькування (дослівний або буквальний переклад) – це прийом перекладу нових слів (термінів), коли відповідником простого чи (частіше) складного слова (терміна) вихідної мови в цільовій мові вибирають переважно перший за порядком відповідник у словнику [14, с. 128]. Поняття походить від терміна «калька», що означає слово або вираз, утворений за взірцем слова чи виразу з іншої мови [28, с. 326]. Калькування є одним зі способів перекладу багатокomпонентних термінів, який є особливо актуальним в тих випадках, коли еквівалентний термін вихідної мови вже існує в цільовій.

Як зазначають Балацька О. Л., Куц О. В., Педашев С. А., посилаючись на результати свого дослідження, калькування найбільш широко використовується під час перекладу термінів-словосполучень [4]. Дослідження, результати якого викладено в матеріалі цієї роботи, також показало, що прийом калькування є найбільш поширеним при перекладі багатокomпонентних термінологічних одиниць. Однак підходити до його використання варто з обережністю.

Кожен випадок калькування потребує уважного аналізу, оскільки іноді терміни можуть мати відмінності в семантиці. Також необхідно враховувати особливості двох мов. Калькування як прийом перекладу частіше застосовують під час перекладу складних слів (термінів). Його також можна застосовувати щодо одного з компонентів складного слова (терміна) [6]. Нерідко дослівно перекладаються окремі компоненти терміна, у той час як загальна його структура потребує додаткових модифікацій (напр.

перестановки, додавання, вилучення тощо). Прикладами слугують такі одиниці:

- «energy consumption» – «споживання енергії».

Оригінал: *Energy consumption worldwide grew by 2.3% in 2018, nearly twice the average rate of growth since 2010, driven by the observed robust economy.*

Переклад: *Споживання енергії у світі зросло на 2,3% у 2018 році, що майже вдвічі перевищує середні темпи зростання з 2010 року, завдяки стійкій економіці.*

- «world oil consumption» – «світове споживання нафти».

Оригінал: *Up to 2020, world oil consumption has been rising by about 60% because of growing transportation.*

Переклад: *До 2020 року світове споживання нафти зростає приблизно на 60% через збільшення обсягів транспортування.*

Як бачимо з наведених прикладів, відмінні особливості мов не дозволяють здійснити переклад без перестановки. Це зумовлено тим, що для англійської мови характерною є позиція означення перед означуваним словом. Англійські прикметники не відмінюються, а іменники мають лише 2 відмінки: common case – загальний відмінок, і possessive case – присвійний відмінок. Водночас українська мова має набагато більш розвинену систему відмінків, що призводить до більш вільного порядку слів. Якщо означення в англійській мові виступає іменником, в українській воно стоятиме в родовому відмінку після означуваного слова.

Досить часто калькування є оптимальним у процесі перекладу тих складних термінів, що утворені за допомогою поширених загальнонародних слів [11, с. 124]. Наприклад:

- «percentage share» – «відсоткова частка».

Оригінал: *Percentage share of world liquid supply by year.*

Переклад: *Відсоткова частка світової пропозиції рідкого палива за роками.*

- «growth rate» – «темпи зростання».

Оригінал: *Already renewable energy contribute 1/4 of the world's demand and is the highest growth rate of any energy source in 2017.*

Переклад: *Вже зараз відновлювані джерела енергії задовольняють 1/4 світового попиту і мають найвищі темпи зростання серед усіх джерел енергії у 2017 році.*

Хоча калькування і є найбільш універсальним і загальноживаним методом перекладу термінів-словосполучень, його використання при перекладі не завжди є доцільним. Калькування може порушувати лексико-граматичну структуру, що суперечить нормам кожної мови й не відображає весь зміст поняття [12, с. 128]. В таких випадках доцільно використовувати описовий переклад. В якості прикладу можна навести термін «High pressure water mixture» – «водна суміш під високим тиском».

Оригінал: *Fracking involves the extraction of shale gas by drilling into the the Earth and pumping boreholes with a high pressure water mixture.*

Переклад: *Гідравлічний розрив пласта передбачає видобуток сланцевого газу шляхом буріння свердловин і закачування в них водної суміші під високим тиском.*

Було застосовано метод описового перекладу, адже норми української мови не передбачають використання іменників в якості означення, а використання прикладки в даному випадку не є доцільним.

Серед термінів досліджуваної статті, прикладами повного чи часткового калькування слугують зокрема:

- «energy reserves» – «енергетичні запаси».

Оригінал: *In figure 1 we show the future energy reserves in billions of oil equivalent, Btoe, as a function of year.*

Переклад: *На малюнку 1 ми показуємо майбутні енергетичні запаси в мільярдах тонн нафтового еквіваленту (млрд тне) за роками.*

- «natural gas» – «природний газ».

Оригінал: *How much natural gas does the United States have, and how long will it last?*

Переклад: *Яку кількість природного газу мають Сполучені Штати, і нас скільки його вистачить?*

- «robust economy» – «стійка економіка».

Оригінал: *Energy consumption worldwide grew by 2.3% in 2018, nearly twice the average rate of growth since 2010, driven by the observed robust economy.*

Переклад: *Споживання енергії у світі зросло на 2,3% у 2018 році, що майже вдвічі перевищує середні темпи зростання з 2010 року, завдяки стійкій економіці.*

- «crude oil» – «сира нафта».

Оригінал: *Crude oil reserves are vanishing at a rate of more than 4 billion tonnes a year.*

Переклад: *Запаси сирої нафти вичерпуються зі швидкістю понад 4 мільярди тонн на рік.*

- «shale oil and gas» – «сланцеві нафта й газ».

Оригінал: *However, there has been a ramp up of shale oil and gas extraction.*

Переклад: *Однак видобуток сланцевої нафти і газу стрімко зростає.*

- «global warming» – «глобальне потепління».

Оригінал: *We should realize that burning gas impacts on global warming because of CO₂ emission.*

Переклад: *Ми повинні усвідомлювати, що спалювання газу впливає на глобальне потепління через викиди CO₂.*

- «base system» – «базова система».

Оригінал: *As fossil fuels begin to disappear, nuclear power is becoming more and more prominent because it is the only alternative base system capable of providing electricity continuously 24 hours a day.*

Переклад: *Оскільки викопне паливо починає зникати, ядерна енергетика посідає все більш значне місце, адже це єдина альтернативна базова система, що здатна виробляти електроенергію безперервно 24 години на добу.*

Отже, калькування є ефективним і поширеним способом перекладу багатокомпонентних термінів. Воно може застосовуватися як до терміна-словосполучення загалом, так і до окремих його компонентів у випадках, коли особливості цільової мови вимагають змін у структурі терміна. Не зважаючи на доведену ефективність калькування при перекладі термінологічної лексики (зокрема багатокомпонентних термінів), необхідно ретельно перевіряти, чи не порушує його використання норм мови, на яку здійснюється переклад.

2.4 Вилучення й додавання як способи перекладу багатокомпонентних термінів

В перекладі багатокомпонентних термінів із спеціалізованих галузей, таких як нафтогазова промисловість, важливо враховувати не лише лексичні, а й синтаксичні аспекти.

Синтаксис мови – це синтаксична будова мови, сукупність синтаксичних одиниць та правил, які регулюють творення і функціонування синтаксичних одиниць [27, с. 3]. Розбіжності синтаксису англійської та

української мови спричинюють використання синтаксичних трансформацій. Проблема еквівалентності та адекватності перекладу тісно пов'язана з проблемою використання синтаксичних трансформацій при перекладі. Синтаксичні трансформації – це заміна одного типу синтаксичної конструкції на інший [10].

До основних різновидів синтаксичних трансформацій, використовуваних задля досягнення адекватності перекладу, належать вилучення та додавання. Вони відкривають широкі можливості для досягнення максимальної точності передавання інформації й широко застосовуються при перекладі багатокomпонентних термінів (термінів-словосполучень) на відміну від перекладу однокомпонентних термінів, які за структурно є одним словом й не можуть піддаватися синтаксичним змінам.

Вилучення – граматико-синтаксична трансформація, в результаті якої під час перекладу деякі слова, частини речення вилучаються. Це є результатом відмінних один від одного принципів побудови англійських та українських речень [22, с. 149]. Вилучення зайвих елементів є часто вживаною синтаксичною трансформацією перекладу багатокomпонентних термінів нафтогазової галузі. Зазвичай вилучаються елементи, які або не несуть основного семантичного навантаження, або не відповідають загальним правилам синтаксису української мови. Вилучення дозволяє забезпечити компактність та точність перекладу. В ході дослідження під час перекладу статті переважно використовувалося вилучення слів, що належать до службових частин мови, зокрема прийменника «of», який не має прямого відповідника в українській мові.

Прикладом використання вилучення стали такі терміни:

- «tonne of oil equivalent» – «тонна нафтового еквіваленту».

Оригінал: *Energy reserves in billion tonnes of oil equivalent – Btoe.*

Переклад: *Енергетичні запаси у мільярдах тонн нафтового еквіваленту – млрд тне.*

- «rate of natural gas production» – «темпи видобутку».

Оригінал: *Taking into consideration the current rate of natural gas production and current known natural gas reserves, we have about 52.8 years worth of natural gas reserves left.*

Переклад: *Беручи до уваги поточні темпи видобутку та відомі на сьогоднішній день запаси, природного газу у нас залишилося на близько 52,8 років.*

- «megaton of coal equivalent» – «мегатонна вугільного еквіваленту».

Оригінал: *According to the IEA, in 2017 total global coal consumption in energy terms increased by 1 percent, or 50.4 megatons of coal equivalent (Mtce).*

Переклад: *За даними МЕА, у 2017 році загальне світове споживання вугілля в енергетичній галузі зросло на 1%, або на 50,4 мегатонни вугільного еквіваленту (МтвЕ).*

Варто також зазначити, що при перекладі терміна «rate of natural gas production» було вилучено не лише прийменник «of», а й означення «natural gas». Натомість вказівка на природний газ присутня далі в реченні, а також є зрозумілою з контексту – відповідний підрозділ статті присвячений саме природному газу.

Додавання – це введення нових елементів або структур з метою адекватного вираження сенсу англійського терміну в українському тексті. Додавання дозволяє уникнути втрати значення. Воно використовується для доповнення інформацією частин, які можуть здатися не зовсім зрозумілими читачеві. Зазвичай додавання в науково-технічних текстах є незначним [26, с. 171].

Проведене дослідження показало, що при перекладі багатокomпонентних термінів статті нафтогазової галузі використання додавання є доцільним в обмеженій кількості випадків й стосується

переважно службових частин мови (зокрема прийменників), що з'являються в структурі багатокomпонентних термінів через невідповідність норм вживання англійської й української мови.

Приклади використання:

1. Додавання прийменника, що зумовлене особливостями синтаксису:

- «pebble-bed» – «реактор на гранульованому паливі».

Оригінал: *China is experimenting the so called 'pebble bed' design which is very stable and very safe.*

Переклад: *Китай експериментує з так званими «реакторами на гранульованому паливі», які є дуже стабільними й безпечними.*

- «thorium-based nuclear reactor» – «ядерний реактор на основі торію».

Оригінал: *But the coming of thorium-based nuclear reactors has been touted as the future of energy.*

Переклад: *Але поява ядерних реакторів на основі торію рекламується як майбутнє енергетики.*

- «molten salt reactor» – «реактор на розплавах солей».

Оригінал: *A variety of reactors may be used, in particular molten salt reactors.*

Переклад: *Можуть використовуватися різні реактори, зокрема, реактори з на розплавах солей.*

- «energy demand» – «попит на енергію».

Оригінал: *Gas totalled 23% of total energy demand, but grew at a 4.6% rate in 2018.*

Переклад: *Раніше на газ припадало 23% від загального попиту на енергію, але у 2018 році його частка зросла на 4,6%.*

2. Додавання, що зумовлене необхідністю введення додаткових елементів з метою досягнення максимальної точності перекладу:

- «fossil fuels» – «горючі корисні копалини».

Оригінал: *As fossil fuels begin to disappear, nuclear power is becoming more and more prominent because it is the only alternative base system capable of providing electricity continuously 24 hours a day.*

Переклад: *Оскільки горючі корисні копалини починають зникати, ядерна енергетика посідає все більш значне місце, адже це єдина альтернативна базова система, що здатна виробляти електроенергію безперервно 24 години на добу.*

- «global temperature» – «глобальна середньорічна температура».

Оригінал: *At the same time 196 governments in December 2017 have signed onto the Paris agreement limiting global temperature rise to less than 2 degrees C by 2100 from the pre-industrial age.*

Переклад: *У той же час у грудні 2017 року 196 урядів підписали Паризьку угоду, яка має на меті не допустити перевищення глобальної середньорічної температури на планеті до 2100 року більш ніж на 2 °C від доіндустріального рівня.*

З наведених прикладів бачимо, що при перекладі на українську мову багатокомпонентних термінів, які описують об'єкт чи явище, основою функціонування якого слугує інший об'єкт (як-от речовина, на якій працює реактор) чи спосіб його використання, поширеним є додавання прийменника «на» з подальшим використанням місцевого відмінка в значенні «на основі чогось».

Поява нових слів у перекладеному терміні може бути зумовлена й відмінностями в терміносистемі і способах номінації понять мови перекладу. Термін «fossil fuels» дослівно перекладається як «викопне паливо», але таке словосполучення в українській мові не є усталеним і може бути незрозумілим у науковому контексті. Натомість використано еквівалентний варіант «горючі корисні копалини». Англійський термін «fossil» акцентує увагу на утворенні палива з викопних решток організмів, водночас український «корисні копалини» – на загальному природному походженні ресурсу, а «горючий» – на його властивостях. Тому при перекладі застосовується описовий переклад з використанням додавання.

Отже, вилучення та додавання є важливими стратегіями для забезпечення якісного перекладу багатокомпонентних термінів у нафтогазовій галузі. Врахування контексту та адаптація до вимог мови перекладу допомагають досягти точності та чіткості у передачі специфічних термінів, необхідних для професіоналів у цій галузі.

2.5 Німецькомовні багатокомпонентні терміни: особливості, способи перекладу, використані трансформації

Багатокомпонентні терміни в німецькій мові мають низку рис, пов'язаних з особливостями мови, які відрізняють їх від аналогічних конструкцій в англійськомовній термінології. Німецька мова має високу продуктивність у словоскладанні шляхом поєднання в одному слові двох або більше основ (коренів), результатом якого є довгий композит (складне слово) [5, с. 6]. Це характерно як для загальноживаної лексики, так і для спеціальної (науково-технічної, юридичної тощо). Відповідно, багатокомпонентні терміни в німецькій мові зазвичай являють собою одне складне слово, а не словосполучення.

У перекладі на інші мови (наприклад українську чи англійську) виникає потреба декомпозиції (розкладання) таких слів шляхом використання перекладацьких трансформацій, оскільки мова перекладу часто не підтримує великих композитів. Отже, важливо визначити найбільш поширені перекладацькі трансформації при перекладі з німецької мови на українську.

До найпоширеніших стратегій належать:

1. Калькування. Часто ефективними є спроби знайти в мові перекладу однослівний або багатоскладовий відповідник до кожної складової німецького композита:
 - «Erdöl-Fördermenge» – «обсяг видобутку нафти», де «Erdöl» – «нафта», «Fördermenge» – «обсяг видобутку».
 - «Gasaufbereitungsanlage» – «Установка підготовки газу», де «Gas» – «газ», «Aufbereitung» – «підготовка», «Anlage» – «установка».
2. Пошук смислового відповідника – використання однослівного або багатослівного відповідника, максимально близького за значенням слова чи словосполучення:
 - «Förderbohrung» – «видобувна свердловина».
 - «Erschließungsbohrung» – «розвідувальна свердловина».
 - «Bohrklein» – «шлам».
3. Експлікація – це описовий і пояснювальний переклад, який використовується у випадку відсутності в цільовій мові прямих відповідників і характеризується конкретизацією терміна. Використання цієї трансформації призводить до утворення складних термінологічних одиниць. Є доцільним, коли німецький термін-композит є вузькоспеціалізованим і комплексним, а його більш стислий переклад неможливий.

Приклади:

- «Bohrlochverstopfung» – «закупорювання стовбура свердловини через шлам».
- «Methanschlupfvermeidungssystem» – «система для запобігання витоку метану».
- «Sedimentationsneigungsanalyse» – «аналіз схильності пластів до осідання».

4. Імплікація – це зворотний до експлікації процес перекладу, коли використовується більш загальне слово (родове поняття) або опущення.

Приклади:

- «automatisches Gasleck-Erkennungssystem» – «система виявлення витоків». Компоненти «Gas-» і «automatisches» не передаються, було використано родове поняття.
- «Erdöl- und Erdgasförderungsanlage» – «видобувна установка». Замість переліку об'єктів (нафта і газ) використано узагальнене означення.
- «Bohrloch-Druckkontrollsystem» – «система контролю тиску». Опускається вказівка на свердловину, передається загальне функціональне поняття.

5. Модуляція (смісловий розвиток) – це лексична трансформація, за якої перекладач замінює слово чи словосполучення мови оригіналу на інше в мові перекладу, виводячи значення через причинно-наслідковий зв'язок і логічну близькість:

- «Gaslecküberwachungssystem» – «система контролю витоків газу» (дослівно: «система спостереження за витоками газу»). Використано модуляцію, адже «контроль» – це очікуваний результат спостереження).

- «Bohrlochdruckaufbau» – «підвищення тиску в свердловині» (дослівно: «нарощування тиску»). Результатом нарощування тиску є його підвищення).

Слід також зазначити, що транскодування термінів з німецької мови на українську є малопоширеним. Причиною слугує те, що історично в період активного розвитку науково-технічної термінології (XX – XXI століття) англійська мова має значно більший вплив на українську вузькоспеціальну лексику. Це зумовлено тим, що німецька мова має нижчий ступінь спорідненості за зовнішньою формою з українською (як зазначає З. Куделько) [15, с. 103]. Німецькомовні лексичні одиниці з їх особливостями побудови й фонології рідше знаходять місце в терміносистемі української мови, тому термінологічні запозичення часто відбувалися й продовжують з'являтися саме з англійської мови.

Вибір перекладацької трансформації залежить від контексту, мети перекладу (технічний документ, публікація, навчальний текст тощо), наявності усталених еквівалентів та стилістичних вимог. Наприклад, у спеціалізованому технічному або нормативному тексті прагнуть до точності й стабільності. В такому випадку перевага надається калькуванню. У популяризаторських або навчальних текстах – експлікації (описовому перекладу) чи модуляції (смісловому розвитку).

Отже, переклад німецькомовних багатокомпонентних термінів – це процес, що потребує аналізу структури слова, розуміння семантики, контексту, функції терміна в тексті та вимог цільової мови. Німецька мова за своєю природою має високу продуктивність словоскладання, що значно впливає на типи термінів, які доводиться перекладати. Найефективнішими стратегіями вважаються калькування, пошук смислового відповідника (еквівалента), експлікація, імплікація або модуляція. При цьому важливо зберігати баланс між адекватністю та природністю (читабельністю, зрозумілістю) перекладу, адже особливості німецької мови передбачають

значну відмінність її термінологічної лексики від українськомовних термінів за зовнішньою складовою.

Висновки до розділу 2

У другому розділі роботи наведено практичні аспекти проведеного дослідження, проаналізовано наявність багатоконпонентних термінів у виконаному перекладі, їх поширеність і типи. Детально проаналізовано різні види перекладацьких трансформацій, що є найбільш поширеними під час роботи з англійськомовними багатоконпонентними термінами в текстах нафтогазової галузі (аналіз проведено на основі досліджуваної статті).

В ході дослідження було досягнуто таких висновків.

1. Багатоконпонентні терміни є дуже поширеними у науково-технічних текстах, зокрема текстах нафтогазової сфери. Це зумовлено їх точністю, яка дозволяє ефективно позначати нові поняття, концепції, технології та методи, що з'являються в умовах стрімкого розвитку науки та техніки. У науково-технічних текстах точність та специфікація мають величезне значення, тому саме багатоконпонентні терміни дозволяють чітко визначити поняття, уникнути невизначеності та передати деталізовану інформацію. У наукових дослідженнях та технічних розробках (зокрема в нафтогазовій галузі) часто виникає потреба в позначенні понять або технічних аспектів, які можуть бути унікальними для кожного індивідуального проекту. Терміни-словосполучення на відміну від одноконпонентних термінів надають специфічність та точність, що допомагає уникнути непорозумінь спілкуванні. В технічних матеріалах, які описують складні технічні процеси чи системи, багатоконпонентні терміни дозволяють охоплювати всі необхідні аспекти та деталі, забезпечуючи повноту інформації.

2. Під час перекладу багатоконпонентних термінів застосовують різноманітні типи перекладацьких трансформацій (лексичні, синтаксичні).

Водночас найпоширенішими перекладацькими трансформаціями залишаються калькування, конкретизація, вилучення, додавання. Калькування є найбільш ефективним способом перекладу. Проведене дослідження показало, що синтаксичні норми англійської й української мов у структурі багатокomпонентних термінів мають розбіжності тільки в обмеженій кількості випадків. Саме тому доцільним є використання словникового еквівалента, що дає змогу досягти найбільшої точності. Водночас варто враховувати контекст, у якому вживається слово, й уміти робити вибір на користь найбільш адекватного українського відповідника в умовах роботи з нафтогазовою термінологією. Використання синтаксичних перекладацьких трансформацій зумовлене переважно розбіжностями в нормах вживання двох мов. Вилучення переважно стосується слів, що належать до службових частин мови (зокрема прийменників), але може торкатися й інших слів з метою генералізації. Вилучення прийменника «of» зумовлене відсутністю в українській мові прямого еквівалента (натомість застосовуються інші форми вираження присвоєння, характерні для української мови). Додавання є невід'ємною частиною іншої перекладацької трансформації – конкретизації, що застосовується з метою збереження значення у випадках, коли слово мови оригіналу має велику кількість значень. Але додавання може стосуватися й прийменників, зокрема у випадках перекладу багатокomпонентних термінів, що позначають технологію, основою функціонування якої слугує певний матеріал чи спосіб його використання: «pebble-bed reactor» – «реактор на гранульованому паливі».

3. Окремо було розглянуто особливості й основні способи перекладу німецькомовних багатокomпонентних термінів. Досягнуто висновку, німецька мова має дуже ефективні механізми словотворення, а німецькомовні багатокomпонентні термінологічні одиниці являють собою композити – складні слова, що утворюються шляхом поєднання двох або більше основ. Їх переклад майже завжди призводить до потреби в

декомпозиції – розборі терміна на складники. Найефективнішими трансформаціями для перекладу німецьких багатокomпонентних термінів на українську мову вважаються калькування, еквівалентний переклад (за наявності прямого відповідника), експлікація (з додаванням), імплікація (з упушенням) або модуляція. При цьому важливо досягти балансу між читабельністю перекладу та його адекватністю, адже у порівнянні з англійською мовою, німецька має нижчий ступінь спорідненості за зовнішньою формою з українською.

Отже, другий розділ роботи надає можливість детально ознайомитися з аналізом досліджуваних матеріалів й специфікою використання та перекладу багатокomпонентних термінів, розглянути приклади перекладацьких трансформацій.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Багатокомпонентні терміни є характерною рисою сучасної науково-технічної термінології, зокрема у спеціалізованих галузях, яскравим прикладом яких слугує нафтогазова промисловість. Поява таких термінів зумовлена потребою максимально точно позначати складні процеси, об'єкти та явища. Комплексні поняття не завжди піддаються точному визначенню, якщо застосовується однокомпонентна модель. Характерною рисою багатокомпонентних термінів є структурна складність із поєднанням різних частин мови, зокрема службових, що суттєво ускладнює процес їх перекладу. Свідомий вибір перекладацьких трансформацій при перекладі таких термінологічних одиниць відіграє ключову роль.

Кваліфікаційна робота присвячена особливостям перекладу багатокомпонентних термінів з англійської мови на українську в науково-технічних текстах нафтогазової галузі. Джерелом фактичного матеріалу дослідження слугує стаття Джоетти Куо «When Fossil Fuels Run Out, What Then?». Зазначену статтю було самостійно перекладено й проаналізовано використані перекладацькі трансформації. Додатковим джерелом досліджуваної термінології стали інші праці у нафтогазовій галузі, наприклад переклад статті «Schlumberger Oilfield Review», здійснений А. К. Сидоровою та В. В. Стрілець для їх роботи «Грамотичні трансформації під час перекладу англійських текстів нафтогазової галузі українською мовою».

Багатокомпонентні терміни відіграють важливу роль при роботі з науково-технічною літературою, оскільки цей їх різновид має значні переваги. Він надає можливість точно описати поняття, беручи до уваги всі його тонкощі, внаслідок чого є загальноживаним і поширеним. Активна розробка нових технологій, методів і концепцій постійно поповнює лексичний склад мови новими багатокомпонентними термінологічними одиницями.

Під час аналізу теоретичного матеріалу було досягнуто висновку, що головна мета будь-якого перекладу – максимально можлива адекватність, що означає всебічну передачу смислового змісту оригінального тексту в перекладі та його достатню відповідність за функціями та стилем. При роботі з термінологією особливого значення набувають екстралінгвістичні знання перекладача щодо сфери людської діяльності, наукової чи технічної галузі, до якої належить текст, доступ до спеціальних словникових матеріалів і літератури, можливість залучення експертів із роботи, проведення попереднього аналізу і повне розуміння оригінального тексту. Переклад багатокomпонентних термінів ґрунтується на тлумаченні словосполучення як єдиної термінологічної одиниці без поділу на частини. Щоб правильно передати англійський термін, спочатку потрібно визначити поняття, про яке йде мова, і знайти для нього назву в українській термінології. Складність перекладу багатокomпонентних термінів полягає в тому, що їх значення часто не відповідає значенню їх складників окремо. Усі ці аспекти відіграють важливу роль у перекладі технічних текстів. Було також наведено основні типи лексико-семантичних трансформацій у процесі перекладу та найбільш поширені трансформації при перекладі багатокomпонентних термінів (за умови відсутності прямих відповідників у термінології цільової мови). Важливим є й історичний аспект досліджуваної теми: було досягнуто висновку, що термінологія як явище має давнє коріння. Водночас термінологія як наукова дисципліна почала відокремлюватися в XIX – XX століттях, до чого спонукав активний розвиток науки та техніки.

Практичний аналіз показав, що багатокomпонентні терміни є дуже поширеними в досліджуваних матеріалах. Це зумовлено їх точністю, яка дозволяє ефективно позначати нові концепції, ідеї, технології та методи, що виникають в умовах бурхливого науково-технічного розвитку. У наукових текстах важливі точність і конкретика, тому багатокomпонентна термінологія дозволяє чітко визначити поняття, уникнути двозначності та передати детальну інформацію. Терміни-словосполучення, на відміну від

однокомпонентних термінів, є більш точними. Поведено детальний аналіз різних перекладацьких трансформацій, які найчастіше зустрічаються при роботі з англійськими багатоконпонентними термінами в текстах нафтогазової промисловості, внаслідок якого було досягнуто висновку, що калькування, конкретизація, вилучення й додавання є найпоширенішими перекладацькими трансформаціями, що застосовуються при перекладі багатоконпонентних термінів. Калькування є ефективним внаслідок того, що норми вживання англійської й української мови у структурі багатоконпонентних термінів рідко відрізняються. Дослівний переклад дає змогу досягти найбільшої точності. Водночас варто враховувати контекст і вміти обирати адекватний український відповідник, що належить до нафтогазової термінології. Використання синтаксичних перекладацьких трансформацій зумовлене розбіжностями в синтаксичних нормах англійської й української мови.

Проведене дослідження не є вичерпним, перспективними залишаються огляди інших можливих особливостей перекладу багатоконпонентних термінів нафтогазової сфери на базі перекладів статей інших авторів, здійснених власне дослідником чи особами, непричетними до дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарова Л.Є. Лексико-семантичні властивості терміна в українській мові. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Філологія*. Суми, 2025. № 9. С. 7–12.
2. Андрієнко В.В. Прийоми перекладу багатокomпонентних термінів нафтогазової галузі з англійської мови на українську. *Гуманітарний вісник Полтав. нац. техн. ун-ту ім. Юрія Кондратюка : зб. наук. пр.* Полтава, 2018. № 4. С.161–166.
3. Балахтар В.В., Балахтар К.С. Адекватність та еквівалентність перекладу. URL: <https://www.confcontact.com/20110531/fk-balahtar.htm>
4. Балацька О.Л., Куц О.В., Педашев С.А. Особливості англо-українського перекладу багатокomпонентних термінів: лексичні трансформації. *Молодий вчений*. Одеса, 2019. № 5.1. С. 14–17.
5. Білецька О.В., Пересада Є.І. Способи перекладу складних слів з німецької мови на українську (на матеріалі роману е. М. Ремарка «три товариші» та двох його перекладів). *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах*. Вінниця, 2016. № 31-32. С. 5–14.
6. Болотнікова А.П., Цюман Д.С., Гнилосир А.А. Лексичні та граматичні трансформації у процесі перекладу науково-технічних статей нафтогазової галузі. *Молодий вчений*. Одеса, 2019. № 5.1 (61.1). С. 34–37.
7. Вискушенко С.А. Загальні особливості перекладу термінологічних одиниць // VIII Міжнародна науково-практична конференція «Science, trends and development methods»: тези доповідей. Токіо, Японія, 2022. С. 220–223.
8. Галян О. В. Формування та функціонування фізичних термінів у французькій мові: автореф. дис. ... к-та філол. наук: 10.02.05 «романські мови». Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 20 с.

9. Грибіник Ю.І. Основні види та функціональні моделі термінів-словосполучень сфери геодезії та кадастру. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2011. № 58. С. 24–27.
10. Журавель Т.В. Синтаксичні перекладацькі трансформації при перекладі питальних речень // Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції «Комунікативні стратегії інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека». Київ : ЦНН НПВ НА СБ України, 2014. 350 с.
11. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
12. Корунець І.В. Вступ до перекладознавства. Вінниця, 2008. 512 с.
13. Корунець І.В. Порівняльна типологія англійської та української мов. Київ : Наукова думка, 2003. 285 с.
14. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. Київ : Нова Книга, 2000. 448 с.
15. Куделько З., Lexical complementarity as an indicator of terminology normalization (the case study of international relations term system in the english, german and ukrainian languages). *Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Філологія*. 2021. № 24. С. 101–107.
16. Лелет І.О. Лексико-семантичні трансформації в українському перекладі твору Е.А. По «Золотий жук». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2018. № 37. Т 3. С. 94–97.
17. Лукіяничук Ю. Структурні типи чотирикомпонентних військових термінів та їх переклад. *Південний архів (філологічні науки)*. Херсон, 2017. № 71. С. 182–185.
18. Мангура С., Руденко Я. Особливості перекладу англійських технічних термінів українською мовою (На матеріалі термінології

- нафтогазової галузі). *Лінгвістичні студії*. Вінниця, 2020. № 40. Том 2. С. 116–123.
19. Марченко В. Особливості вживання та перекладу термінів нафтогазової галузі [Текст] / Валерій Марченко // Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи : матеріали II Всеукраїн. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Полтава, 23 листопада 2016 р.) / редкол. : І.Г. Передерій, А.А. Соляник та ін. Полтава, 2016. С. 298–299.
20. Онушканич І.В., Пристай С.М. Способи та методи термінотворення термінологічного словосполучення як варіанту терміна англословних науково-технічних текстів. *Наукові записки національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»* Острог, 2016. № 62. С. 260–263.
21. Петрова Т.О. Родо-видові відношення в комбінованому словнику фітомеліоративної термінології. *Термінологічний вісник*. Київ, 2015. № 3(1). С. 142–149.
22. Пташніченко А. Вилучення та додавання як основні синтаксичні трансформації при перекладі художніх прозових творів з англійської на українську мову. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Мовознавство*. 2014. № 1(23). С. 147–153.
23. Ротко С.І. Дефініції понять термінологія та терміносистема у сучасній лінгвістиці. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Київ, 2013. № 10. С. 234–239.
24. Саламаха М.Я. Структурна класифікація англійських двокомпонентних термінологічних словосполучень сфери охорони довкілля. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк, 2012. № 22. С. 210–215.
25. Самойлова І. Семантична спеціалізація загальноживаних слів. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1949>

26. Сидорова А.К. Граматичні трансформації під час перекладу англійських текстів нафтогазової галузі українською мовою. *Гуманітарний вісник Полтав. нац. техн. ун-ту ім. Юрія Кондратюка* : зб. наук. пр. Полтава, 2018. № 4. С. 167–174.
27. Синтаксис української мови: навчальний посібник / уклад. О.В. Дуденко. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. 164 с.
28. Скопенко О.І. Сучасний словник іншомовних слів. Київ : Добробут, 2006. 789 с.
29. СЛОВНИК. Портал української мови та культури. URL: <https://slovnyk.ua/>
30. Сніговська О.В. Особливості перекладу англійських і новогрецьких Економічних багатокомпонентних термінів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2016. № 61. С. 329–332.
31. Томіленко Л.М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови : монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 160 с.
32. Хацер Г.О. Проблема зв'язку термінології із загальноживаною лексикою. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. № 28. С. 220–222.
33. Юрченко О.О. Структурно-семантичні особливості багатокомпонентних термінів англомовних наукових текстів галузі матеріалознавства. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Київ, 2019. Том 30 (69). № 1. Ч. 1. С. 124–128.
34. Яремійчук Р.С. Англо-український та українсько-англійський нафтогазовий словник. Львів : Центр Європи, 2008. 680 с.
35. Aristotle's Logic. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/aristotle-logic/>
36. Barry Smith, Werner Ceusters, Rita Temmerman. Wüsteria. *Studies in Health Technology and Informatics*. Geneva, 2005. № 116. С. 647–652.

37. C. Campbell. *Arabian medicine and its influence on the Middle Ages*. Philo Press, 1974. 442 c.
38. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>
39. Felber H. *Terminology manual*. Paris: UNESCO and Infoterm, 1984. 426 c.
40. Gioietta Kuo. *When Fossil Fuels Run Out, What Then?* URL: <https://mahb.stanford.edu/library-item/fossil-fuels-run/>
41. H. Helander. *On Neologisms in Neo-Latin*. *Nordic Journal of Renaissance Studies*. 2016. *Renæssanceforum* 10. C. 9–34.
42. Jakob Johann Gstach. *A Short History of Roman Law*. Vienna, 2022. 44 c.
43. John M. Hunt. *Humanism in Renaissance Italy*. URL: <https://smarthistory.org/humanism-renaissance-italy/>
44. Luisa María Arvide Cambra. *The Intermediary Role of The Arabs During The Middle Ages In The Transmission Of Ancient Scientific Knowledge To Europe*. *IJISSET - International Journal of Innovative Science, Engineering & Technology*. March 2016. № 3. T 3. C. 422–426.
45. M. Teresa Cabré. *Terminology: Theory, Methods and Applications*. Amsterdam: John Benjamins, 1998. 247 c.
46. *Oil & Gas Industry Terms & Defintions*. URL: <https://www.capp.ca/resources/glossary/>
47. *Oil and Gas Industry Terminology*. URL: <https://www.nesfircroft.com/resources/blog/oil-and-gas-industry-terminology/>
48. Pearson, J. *Terms in Context*. Amsterdam: John Benjamins, 1998. 242 c.
49. Shyian A.V. *The notions of “term” and “terminology” in the national theory of translation / A.V. Shyian; the academic adviser A.K. Pavelieva // Сучасний англомовний науковий дискурс : зб. наук. пр. студентів та магістрантів. – Полтава : ПНПУ, 2020. – Вип. 4. – С. 189-192.*
50. Wüster, E. *Einführung in die Allgemeine Terminologielehre und Terminologische Lexikographie*. Kopenhagen: Fachsprachl. Zentrum, Handelshochsch, 1985. 214 c.

Англо-український словник

1. Fossil fuels – горючі корисні копалини
2. Energy reserves – енергетичні запас
3. Tonne of oil equivalent (toe) – тонна нафтового еквіваленту (тне)
4. Percentage share – відсоткова частка
5. Natural gas – природний газ
6. Non-fossil energy – невикопна енергетика
7. Renewable energy – відновлювальна енергетика
8. Nuclear energy – ядерна енергетика
9. Primary energy – первинна енергія
10. Gross Domestic Product – валовий внутрішній продукт
11. World economy – світова економіка
12. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) – Міжурядова група експертів зі зміни клімату (МГЕЗК)
13. Global temperature – глобальна середньорічна температура
14. Growth rate – темпи зростання
15. Bureau of Economic Analysis – Бюро економічного аналізу
16. Energy consumption – споживання енергії
17. Robust economy – стійка економіка
18. Global demand – світовий попит
19. Rapid growth – стрімке зростання
20. Total final energy consumption – загальне кінцеве споживання енергії
21. Energy demand – попит на енергію
22. Global population rise – зростання населення планети
23. British petroleum (BP) – BP (організація)
24. Annual Energy Outlook – щорічний енергетичний прогноз
25. Crude oil – сира нафта
26. Oil well – нафтова свердловина

27. The Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC) – Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК)
28. Market share – частка ринку
29. International Energy Agency (IEA) – Міжнародне енергетичне агентство (МЕА)
30. World oil consumption – світове споживання нафти
31. Shale oil and gas – сланцеві нафта й газ
32. High pressure water mixture – водна суміш під високим тиском
33. U.S. Energy Information Administration – Управління енергетичної інформації США
34. Technically recoverable resources – технічно видобувні ресурси
35. Rate of production – темпи видобутку
36. Global warming – глобальне потепління
37. Megaton of coal equivalent (Mtce) – мегатонна вугільного еквіваленту (Мтве)
38. Coal-fired – вугільний, той що працює на вугіллі
39. Global production – світове виробництво
40. Base system – базова система
41. Carbon-free – без вуглецевий
42. Safety features – засоби безпеки
43. Thorium-based nuclear reactor – ядерний реактор на основі торію
44. Molten salt reactor – реактор на розплавах солей
45. High temperature gas cooled reactor – високотемпературний газохолоджувальний реактор
46. Graphite matrix – графітова матриця
47. Fission gases – гази поділу
48. Silicon carbide – карбід кремнію
49. Pebble-bed reactor – реактор на гранульованому паливі
50. Cogeneration – когенерація
51. Capitalist system – капіталістична система

52. Paris agreement – Паризька угода
53. Pre-industrial – до індустріальний
54. Development – розвиток
55. Extreme weather – екстремальні погодні умови
56. Government – уряд
57. Resource – ресурс
58. Electricity – електроенергія
59. Fuel – паливо
60. Power generation – виробництво електроенергії
61. Consequence – наслідок
62. Renewables – відновлювальні джерела енергії
63. Emission – викид
64. Historic high – історичний максимум
65. Source – джерело
66. Endpoint – кінцева точка
67. Society – суспільство
68. Annual – річний
69. Transportation – транспорт, транспортування, транспортний
70. Figure – малюнок
71. Transportation energy – енергія, що використовується для транспортування
72. Equivalent – еквівалент
73. To peak – досягати піку (про нафтові свердловини)
74. Dominance – домінування
75. Middle East – Близький Схід
76. Oil nation – нафтова нація
77. Case – сценарій, прогноз
78. Barrel – барель
79. Capacity – потужність, місткість
80. Prediction – прогноз, передбачення

- 81.Outlook – прогноз, огляд
- 82.Producer – виробник
- 83.Liquid fuel – рідке паливо
- 84.Extraction – видобуток
- 85.Fracking – гідравлічний розрив пласта
- 86.The Earth – Земля
- 87.Earth – поверхня
- 88.Borehole – свердловина
- 89.Water and electricity intensive водо- та електроємний
- 90.Amount – кількість
- 91.Chemical – хімікат, хімічна речовина
- 92.Metal – метал
- 93.Groundwater – підземна вода
- 94.Estimation – оцінка
- 95.Cubic feet – кубічний фут
- 96.Proved reserves – доведені запаси
- 97.Dry natural gas – сухий природний газ
- 98.Coal – вугілля
- 99.Energy gap – енергетична прогалина
100. Vegetation – рослинність
101. Emitter – забруднювач
102. Alternative fuels – альтернативні джерела енергії
103. Solar energy – сонячна енергія
104. Wind energy – повітряна енергія
105. Lack of water – нестача води
106. Uranium – уран

SUMMARY**Kravchenko Oleksii. «Peculiarities of translating multi-component terms from English into Ukrainian in texts of the oil and gas industry»**

The term paper is devoted to the peculiarities of translating multi-component terms from English into Ukrainian in scientific and technical texts of the oil and gas industry. The source of factual material for the research is the article "When Fossil Fuels Run Out, What Then?" by Joetta Kuo. The article was translated independently and the translation transformations used were analyzed. The object of the study is multicomponent terms (phrase terms).

These terms play an important role when working with scientific and technical literature, as this type of terminological units has significant advantages. It makes it possible to accurately describe a concept with all its subtleties, and is therefore commonly used and widespread. The active development of new technologies, methods, and concepts is constantly replenishing the lexical composition of the language with new multicomponent terminological units.

The first section (theoretical):

1. The following concepts are defined: «term», «terminology», «terminosystem», «multi-component term» («term-phrase»), «adequacy», «equivalence». The main types of lexical and semantic transformations in the process of translation and the most common transformations in the translation of multicomponent terms (provided that there are no direct equivalents in the target language terminology) are presented.

2. It is concluded that the main goal of any translation is the highest possible adequacy. Adequacy means the comprehensive transmission of the semantic content of the original text in the translation and its sufficient compliance with the functions and style. When dealing with terminology, the translator's extra-linguistic knowledge of the field of human activity, scientific or technical field to which the text belongs, access to special dictionaries and literature, the ability to

engage experts in the field, and to conduct a preliminary analysis and full understanding of the original text are of particular importance. All these aspects play an important role in the translation of technical texts.

3. It is concluded that the translation of multi-component terms is based on the interpretation of the phrase as a single terminological unit without division into parts. In order to correctly translate an English term, one must first define the concept in question and find its name in Ukrainian terminology. The complexity of translating multi-component terms lies in the fact that their meaning often does not correspond to the meaning of their components individually.

The second section (practical):

1. The practical aspects of the study are presented, analyzing the presence of multicomponent terms, their prevalence and types in the translated texts. A detailed analysis of the various translation transformations that are most commonly encountered when working with English multicomponent terms in texts of the oil and gas industry is carried out.

2. It is concluded that multicomponent terms are very common in scientific and technical texts. This is due to their precision, which allows them to effectively denote new concepts, ideas, technologies and methods that arise in the context of rapid scientific and technological development. Precision and specificity are important in scientific texts, so multicomponent terminology allows you to clearly define concepts, avoid ambiguity, and convey detailed information. Unlike single-component terms, phrase terms are more precise.

3. It has been concluded that calquing, specification, deletion and addition are the most common translation transformations used in the translation of multicomponent terms. Calculation is effective because the norms of use of English and Ukrainian in the structure of multicomponent terms rarely differ. A literal translation provides the greatest accuracy. At the same time, one should consider the context and be able to choose an adequate Ukrainian equivalent that is relevant to oil and gas terminology. The use of syntactic translation

transformations is due to differences in the syntactic norms of the English and Ukrainian languages.

The study is not exhaustive; it is promising to review other possible features of the translation of multicomponent terms in the oil and gas sector based on translations of articles by other authors, either by the researcher or by persons not involved in the study.